

Magisch Kapitaal van de zedendader

Een explorerende studie naar zelfonthulling bij kernleden binnen COSA

Naam: Audrey Alards

Studentnummer: I6027165

Master: Forensica, Criminologie en Rechtspleging

Universiteit Maastricht

Begeleider: Dr. M. (Marko) Jelicic

Datum: 29 april 2013

Offenders deserve the chance for better lives, not merely the promise of less harmful ones. This is only possible in a society that, while punishing unlawful acts, actively assists errant individuals to find their way back to us, people like them (Laws & Ward, 2011).

VOORWOORD	5
HOOFDSTUK 1 INLEIDING	9
1.1 AANLEIDING	9
1.2 CENTRALE VRAAGSTELLING	11
1.3 RELEVANTIE.....	12
1.4 LEESWIJZER	13
HOOFDSTUK 2 PROBLEEMANALYSE	14
2.1 ZEDENDADEN IN NEDERLAND.....	14
2.1.1 <i>Kenmerken en recidive van zedendaders in Nederland</i>	17
2.1.2 <i>Kenmerken en recidive van kernleden in Nederland</i>	19
2.2 COSA IN NEDERLAND	22
2.2.1 <i>De context van het kernlid</i>	24
2.2.2 <i>De binnencirkel</i>	24
2.2.3 <i>De cirkelcoördinator</i>	27
2.2.4 <i>De buitencirkel</i>	27
HOOFDSTUK 3 THEORETISCH KADER	30
3.1 ZELFONTHULLING	30
3.1.1 <i>Het proces van de zelfonthulling</i>	31
3.1.2 <i>Factoren die zelfonthulling beïnvloeden</i>	32
3.1.2.1 Geslacht	32
3.1.2.2 Sympathie	32
3.1.2.3 Wederkerigheid	33
3.1.2.4 Tijd	33
3.1.2.5 Vertrouwen.....	34
3.2 DESISTANCE	34
3.2.1 <i>Factoren die desistance beïnvloeden</i>	34
3.2.1.1. Sociaal kapitaal	35
3.2.1.2 Menselijk kapitaal	36
3.2.1.3 Narratieve identiteit	36
3.2.2 <i>De weg naar een goed leven</i>	37
3.2.3 <i>Desistance beïnvloedende factoren</i>	38
3.3 SAMENHANG ZELFONTHULLING EN DESISTANCE BEÏNVLOEDENDE FACTOREN	39
HOOFDSTUK 4 ONDERZOEKSOPZET	41
4.1 ONDERZOEKSGROEP (N = 70).....	41
4.2 ONDERZOEKSMETHODEN EN MEETINSTRUMENTEN.....	42
4.2.1 <i>Literatuurstudie</i>	42
4.2.2 <i>De survey (zie bijlage 1)</i>	42
4.2.3 <i>Dossierstudie (n = 33)</i>	45
4.3 ANALYSEMETHODEN	45

HOOFDSTUK 5 RESULTATEN	46
5.1 ZELFONTHULLING BEÏNVLOEDENDE FACTOREN	47
5.1.1 <i>Geslacht</i>	48
5.1.2 <i>Sympathie</i>	49
5.1.3 <i>Wederkerigheid</i>	49
5.1.4 <i>Tijd</i>	49
5.1.5 <i>Vertrouwen</i>	50
5.1.6 <i>Aanvullende factoren</i>	52
5.2 HET ONDERWERP VAN DE ZELFONTHULLING	53
5.3 DESISTANCE BEÏNVLOEDENDE FACTOREN	56
5.4 DOSSIERSTUDIE COSA NEDERLAND	59
HOOFDSTUK 6 DISCUSSIE	64
6.1 CONCLUSIE.....	64
6.2 AANBEVELINGEN	65
6.3 BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK	66
LITERATUURLIJST.....	68
BIJLAGE 1 DE SURVEY	73

Voorwoord

Voor u ligt mijn Master Thesis. De laatste opdracht om de Masteropleiding Forensica, Criminologie en Rechtspleging aan de Universiteit Maastricht af te ronden. Een opleiding die mijn eigen vakgebied als cirkelcoördinator bij het COSA (Cirkels voor Ondersteuning en Aanspreekbaarheid) project een nieuwe dimensie brengt.

Het thema van deze Master Thesis is 'zelfonthulling'. Zelfonthulling kan beschouwd worden als een middel waarmee een persoon verschillende soorten informatie over zichzelf geeft. Hoeveel informatie willen kernleden aan hun vrijwilligers kwijt? Wat willen vrijwilligers over zichzelf aan kernleden vertellen? Vertelt een professional over zichzelf aan zijn cliënt? In de alledaagse praktijk van COSA lijkt zelfonthulling geen vanzelfsprekendheid. Tijdens het onderzoek lijkt het onmogelijk om exact te duiden waarom de respondenten bepaalde informatie over zichzelf geven. In paragraaf 3.1.2 kunnen we lezen welke algehele factoren zelfonthulling kunnen beïnvloeden. Vanwege de onvolkomenheid om tot een exacte duiding te komen heeft onderzoekster het voorblad¹ de titel 'Magisch Kapitaal van de zedendader' meegegeven. Allereerst staat het magisch kapitaal voor de vaardigheden en motivatie die het kernlid in zichzelf heeft om aan het project te willen deelnemen en zijn deelname te continueren. Daarnaast staat het magisch kapitaal voor de vrijwilligers van COSA zonder wie de verbinding van het kernlid met de Nederlandse samenleving nauwelijks nog mogelijk blijkt. De magische cirkel staat symbool voor gelijkwaardigheid en het oneindige. Zowel vrijwilligers als kernleden vinden het wenselijk dat in de binnencirkel sprake is van gelijkwaardigheid, ondanks de bijzondere positie die het kernlid inneemt. Daarnaast hebben een enkele vrijwilligers het streven om 'levenslang' contact te onderhouden met het kernlid.

Op deze plek maak ik van de gelegenheid gebruik om mijn bijzondere dank uit te spreken naar de kernleden, vrijwilligers, toezichthouders en behandelaars die de survey hebben ingevuld en resultaten van dit onderzoek mogelijk maakten.

Ook wil ik mijn collega Chris Wilson bedanken voor het schrijven van een voorwoord. Daarnaast dank ik mijn medestudent Ronald Derks voor zijn

¹ 'Spiraal wiel van magie' van Yang MingQi.

onvoorwaardelijke steun tijdens de invoering van SPSS. Eveneens voor zijn neutrale houding en objectiviteit rondom de dataverzameling. Voor de begeleiding van het scriptieproces wil ik in het bijzonder Mechtild Höing (Programmabureau Circles-NL) en Marko Jelicic (begeleider vanuit de Universiteit Maastricht) bedanken voor hun kritische feedback op de inhoud, zonder welke deze Thesis niet de vorm zou hebben aangenomen zoals deze nu voor u ligt. Daarnaast bedank ik een ieder die belangstelling heeft getoond in mijn studieresultaten en mij heeft gesteund met woord en daad. Zeker dank aan mijn vriend Leon voor zijn bijzondere geduld dat mijn studieproces heeft mogelijk gemaakt.

Audrey Alards

29 april 2013

Preface

The past few years have seen much research into what effects the process of desistance for those who have been convicted of sexual offences. Aware that any reconviction data for this type of offending behaviour is only meaningful if viewed over a lengthy period of time, the past twenty years has seen significant research findings that have resulted in profound changes in the interventions of such offences. These changes began with an understanding that sexual offenders were not a homogenous group and that a 'one size fits all' approach to treatment was failing the offender's ability to desist and therefore failing the victims of such crime. Research also identified emotional loneliness and isolation as key factors in recidivist behaviour and that the therapeutic relationship was important in facilitating positive change.

Tony Ward's Good Lives Model and its relevance to treatment is underpinned in the evidence that desistance from future offending is linked to the offender's investment in Social Capital. Circles of Support and Accountability (COSA) embody the practical application of this evidence facilitating a Core Member's ability to feel that investment and be part, once more, of their community. Circles are communities of care, the objective of which is to help the Core Member reintegrate safely back into the wider community. They provide a forum in which honesty, transparency and trust are developed and that self - disclosure on the part of the Core Member allows the volunteers to recognise difficulties and problematic behaviours that can then be addressed before resulting in another victim being created. It is in this way the COSA mantra of 'NO More Victims' takes on real meaning.

My own practice experience demonstrates how meaningful self-disclosure by the Core Member can be in the process of desistance. In the UK one of the earliest Circles established in the Thames Valley supported the Core Member in his attempt to lead a productive offence free life. The volunteers in the Circle facilitated the Core Member accessing both safe voluntary work and higher education in the arts. Eighteen months into the life of the Circle one of the female volunteers experienced the breakdown of a long term relationship. For a period of time the Circle, including the Core Member, became a significant support network for her. Concerned at this situation, the Circle

Coordinator discussed the issue with all concerned and concluded that the culture of honesty and transparency appeared to be benefiting all involved. The relationship between the Core member and his volunteers had become reciprocal allowing the Core Member to participate in the support of another in an equal, safe and measured way. Five years on the Core Member continued to meet, informally, on a regular basis with three of his Circle volunteers. The appropriate modelling of honesty and trust that had previously defined this Circle led to the Core Member's disclosure to those volunteers that he was now in a relationship with a woman who had grandchildren the ages of his previous victims. Recognising the elevation of contextual / dynamic risk the volunteers, whom he now regarded as his friends, contacted the Circle project and the Circle was once again formalised and worked with the Police to facilitate both disclosure and safe guarding work. The Core Member was no longer subject to registration or supervision and without the knowledge and continued support of his Circle volunteers, the elevation of risk would not have been identified.

This thesis examines the issue of disclosure in the process of desistance. Analysis of practice demonstrates the importance of appropriate and meaningful relationships that allows a Core Member to feel they have a positive role in everyday life, increasing their investment in Social Capital which in turn assists in the process of desistance.

Chris Wilson²

² Chris Wilson is thans National Development Manager bij Circles UK. Hij heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de aanpassing van het Canadese cirkelmodel naar het huidige model van Circles UK. Eveneens was hij de leermeester van onderzoekster.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

“Het liefste zou ik me voorstellen met: Aangenaam ik ben Karel, ik ben pedofiel”. Een uitspraak van een zedendader die in 2010 kennis maakte met onderzoekster.³ Karel weet dat zijn geaardheid niet door zijn directe omgeving wordt geaccepteerd en heeft geleerd om met dit geheim te leven. Ondertussen leidt hij een sociaal geïsoleerd leven met de angst dat de samenleving zijn geaardheid ontdekt en de schaamte omdat hij ‘het heeft’. Om hier met ‘normale mensen’ over te kunnen praten neemt Karel deel aan het COSA-project.

COSA in Nederland staat voor Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid. Met twee motto’s ‘geen nieuwe slachtoffers’ en ‘geen geheimen’ ondersteunt COSA, middels nauwe samenwerking tussen een cirkel van getrainde vrijwilligers (de binnencirkel) en een cirkel van professionals (de buitencirkel), zedendaders tijdens hun resocialisatieproces binnen de Nederlandse samenleving.

In de jaren negentig kwam, via onze zuiderburen, media-aandacht voor ‘de zaak-Dutroux’. Ons land werd voorzien van schokkende gebeurtenissen rondom de verdwijning van An Marchal en Eefje Lambrecks. Anno 2013 ontvangen we berichtgeving over de eventuele vrijlating van Marc Dutroux en kennen we ondertussen zoveel meer voorbeelden, zij het minder gedetailleerd, evenwel gedreven door de media. Sytze van der V., Benno L., Robert M. en de 60-jarige verdachte in de ‘Westkapelse ontuchtzaak’. En niet minder belangrijk deed de Commissie Deetman van medio 2010 tot december 2011 onafhankelijk onderzoek naar seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk. Op deze manier heeft de media aandacht voor zedendaders in Nederland, met alle gevolgen van dien. Zo ook brengt de media ons op de hoogte van opvattingen die leven in onze huidige samenleving. Dat deze opvattingen zeer divers zijn blijkt enerzijds uit het feit dat door de media een aantal burgers zich aanmelden voor vrijwilligerswerk bij het COSA project en anderzijds uit de berichtgeving omtrent buurtbewoners wanneer er een ex-zedendader in hun buurt terugkeert. Het nieuws

³ Onderzoekster is vanaf 2009 verbonden aan het COSA-project. Als cirkelcoördinator COSA en lid van het programmabureau Circles-NL.

over Sytze van der V. laat ons zien dat zowel door burgers als door burgemeesters een veroordeelde zedendader uit diversen gemeenten wordt geweerd. Dit betekent dat zedendaders, waarvan men het weet of sterke vermoedens heeft, niet automatisch betrokken worden bij een actieve deelname aan onze samenleving. Actieve deelname aan onze samenleving haalt echter een persoon uit zijn sociaal isolement, waardoor de kans op herhaling van delictgedrag kan verminderen. Ook zorgt actieve deelname voor een meer informele controle op een dader, waardoor dreigende recidive wordt ontdekt en er ruimte is voor tijdige interventie. Uiteindelijk zullen deze mechanismen leiden tot recidivereductie (Horst, Schönberger, & Kogel, 2012). Om actieve deelname van zedendaders in onze samenleving te verwezenlijken hebben COSA vrijwilligers omgang met zedendaders om hen op positieve wijze te ondersteunen en hen te laten ervaren dat zij onderdeel uitmaken van onze samenleving. Deze specifieke vrijwilligersgroep bestaat niet uit burgers die goedkeuren welke daden zijn gepleegd, maar uit speciaal door COSA getrainde burgers die ervoor willen waken dat er 'geen nieuwe slachtoffers' worden gemaakt door een kernlid (zoals een zedendader binnen COSA wordt genoemd). Ondersteunen betekent niet uitsluiten, maar staan voor een specifieke taak, namelijk inclusie. Dat is wat de binnencirkel en de buitencirkel gezamenlijk binnen COSA proberen waar te maken. Kortom: het ondersteunen en aanspreken van de persoon achter de zedendader met als primair doel nieuwe slachtoffers te voorkomen. Binnen de visie van COSA ligt de primaire verantwoordelijkheid bij het kernlid, waarvan verondersteld wordt dat hij heeft gekozen voor een delictvrij en 'goed leven' (zie paragraaf 3.2.2), waarin de motivatie blijft om 'geen nieuwe slachtoffers' te maken.

Dit onderzoek richt zich met name op het tweede motto van COSA, namelijk: 'geen geheimen'. Het hebben van geen geheimen impliceert dat de deelnemers aan het COSA-project informatie over henzelf onthullen aan de ander. Dit zou betekenen dat cruciale informatie wordt gedeeld waardoor bij dreigende recidive voortijdige interventie mogelijk is. Tenslotte mag, vanuit onderzoek in het Verenigd Koninkrijk, aangenomen worden dat COSA een effectieve bijdrage levert aan deze tijdige signalering en zodoende nieuwe slachtoffers voorkomen worden (Wilson, Bates & Völlm, 2010).

Voor hen die geïnteresseerd zijn óf COSA werkt en hoe het werkt, biedt onderliggend onderzoek geen uitkomst, maar volstaat een verwijzing naar de website (www.cosanederland.nl).

1.2 Centrale vraagstelling

Het onderwerp dat in deze Masterthesis centraal staat is zelfonthulling binnen COSA en de betekenis daarvan in het proces van desistance. Desistance is het proces dat iemand ondergaat op het moment dat hij zich van delictgedrag onthoudt (zie hoofdstuk 3.2).

Middels analyse van de Nederlandse praktijk wordt zelfonthulling door het kernlid in de voor hem passende en betekenisvolle relaties inzichtelijk gemaakt. Een investering van het kernlid in sociaal kapitaal zal zijn desistanceproces bevorderen.

Nu de twee motto's van COSA zijn belicht en de veronderstelling leeft dat men binnen COSA 'geen geheimen' kent en kernleden 'geen nieuwe slachtoffers' maken, richt het onderzoek zich op de centrale vraagstelling:

In welke mate is er sprake van zelfonthulling tijdens het desistance proces van kernleden binnen de COSA-cirkels? Welke beïnvloedende factoren worden herkend?

De doelstelling van dit onderzoek is tweeledig. Enerzijds wordt aan de hand van een literatuurstudie, een survey en een dossieronderzoek inzichtelijk gemaakt of er uitvoering wordt gegeven aan het motto 'geen geheimen'. Anderzijds zal het motto 'geen nieuwe slachtoffers' in ogenschouw worden genomen tijdens de beschrijving van de doelgroep en het desistance proces. Kortom: zijn zelfonthullende en desistance beïnvloedende factoren aanwezig, zodat de twee motto's van échte betekenis blijken in de Nederlandse praktijk van COSA?

Om de centrale vraagstelling te kunnen beantwoorden zijn onderstaande deelvragen geformuleerd. De eerste deelvraag zal, vanwege de leesbaarheid van het onderzoek, in het hierna volgende hoofdstuk worden beantwoord. Deelvragen twee, drie, (een deel van) zes, zeven en acht leiden tot een literatuurstudie. Aan de hand van de resultaten uit de survey worden deelvragen vier, vijf, (een deel van) zes en negen beantwoord. De laatste deelvraag leidt tot een dossierstudie binnen cirkelwerkzaamheden.

De deelvragen zijn:

1. Binnen welke context ageren kernleden?
2. Wat betekent zelfonthulling?
3. Welke factoren spelen, volgens de literatuur, een rol bij zelfonthulling?
4. Vinden we deze factoren terug in dit onderzoek?
5. Welke factoren spelen, volgens de respondenten, een rol bij zelfonthulling?
6. Speelt het onderwerp een rol bij zelfonthulling?
7. Wat betekent desistance?
8. Welke factoren spelen, volgens de literatuur, een rol bij desistance?
9. Welke factoren zijn, bij de respondenten, aanwezig?
10. Welke factoren van zelfonthulling en desistance zijn herkenbaar en te duiden aan de hand van de dossierstudie?

1.3 Relevantie

Het onderwerp 'zedendaders' veroorzaakt maatschappelijke onrust binnen onze samenleving. Deze onrust speelt niet alleen bij burgers, maar ook bij burgemeesters. Dit onderzoek beoogt maatschappelijk relevant te zijn door een bijdrage te leveren aan de vervolmaking van de COSA methodiek in Nederland. Nu uitsluiting niet blijkt te werken en inclusie het meest passend blijkt is het aan de zedendader te laten zien dat hij onderdeel uit wil maken van onze samenleving. Het onderzoek beoogt inzicht te verschaffen in het proces van zelfonthulling dat zich op microniveau afspeelt tussen

kernleden en vrijwilligers en tussen kernleden en hun professionals. Dit proces kan van invloed zijn op de dynamische factoren die van invloed zijn op het desistance proces van de kernleden. Door kennisoverdracht van werkzame factoren en gehanteerde methoden vanuit COSA aan de samenleving beoogt onderzoekster de maatschappelijke onrust bij onder andere burgers en burgemeesters te doen verminderen. De resultaten van dit onderzoek kunnen hierbij van betekenis zijn. Kennisoverdracht aan collegae kan leiden tot inzicht van de werkzame factoren binnen COSA-cirkels, zoals deze heden ten dage worden uitgevoerd in Canada, het Verenigd Koninkrijk en Nederland. Bovendien worden in 2013 cirkelwerkzaamheden binnen Europa verder uitgebreid, onder de projectnaam 'Circles4EU'.

Ook geeft het onderzoek aanleiding voor verder wetenschappelijk onderzoek. Er blijkt tot heden geen onderzoek te zijn verricht naar de aanwezigheid van zelfonthulling binnen cirkelwerkzaamheden (Wilson, et al., 2010).

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt in de noodzaak om de COSA methodiek in Nederland te evalueren en door te ontwikkelen, zodat kennis kan worden gedeeld met de huidige bestaande projecten als Engeland, Canada, etc. De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek is dat het resulteert in verfijning van de huidige methodiek.

1.4 Leeswijzer

Het tweede hoofdstuk bevat de probleemanalyse met daarin de context van zedendaden in Nederland, kenmerken en recidive van zedendaders en kernleden in Nederland, gevolgd door een introductie van cirkelwerkzaamheden in Nederland.

Vervolgens worden zowel de termen als processen van zelfonthulling en desistance beschreven in hoofdstuk drie, het theoretisch kader. De onderzoeksopzet wordt beschreven in hoofdstuk vier. Daarop volgt hoofdstuk vijf met de resultaten die voortkomen uit de deelvragen van de centrale vraagstelling. Tot slot bevat hoofdstuk zes de discussie, aanbevelingen en beperkingen van het onderzoek.

Hoofdstuk 2 Probleemanalyse

Onderliggend hoofdstuk zal allereerst een overzicht geven van de huidige zedendaderproblematiek in Nederland, gebaseerd op onderzoeksgegevens uit Nederland. Daarna worden kenmerken van zedendaders in het algemeen en kenmerken van kernleden in Nederland beschreven. Tot slot volgt een inleidende beschrijving van het COSA-project in Nederland.

2.1 Zedendaden in Nederland

In de afgelopen decennia heeft onze strafwetgever laten zien dat de tijdsgeest bepalend kan zijn of een bepaalde gedraging strafbaar is of niet. Tot 1991 was er bijvoorbeeld geen sprake van verkrachting als een vrouw of man gedwongen seksueel contact had met de huwelijkse partner. Naast tijd speelt cultuur een belangrijke rol voor de strafbaarheid van een bepaalde gedraging. In sommige culturen wordt pederastie⁴ als opvoedkundig middel beschouwd. In Nederland is het bij wet verboden en valt deze seksuele uitdrukingsvorm onder de categorie pedofilie. Om bij dit soort gedragingen bescherming te bieden aan zowel de pederast als de jongen is het denkbaar dat de samenleving behoefte heeft aan normerend optreden.

Volgens Keulen, Knigge & de Jong (2010) wekt het geen verbazing dat er in de loop der tijd behoefte is ontstaan aan bescherming tegen buitensporige machtsuitoefening op het gebied van het strafrecht. Denk aan de vroeger geldende lijf- en doodstraffen (zoals brandmerken, geselen, onthoofden en vierendelen). Het hedendaagse strafrecht is minder gruwelijk, maar nog steeds geldt dat straffen kunnen ingrijpen in het leven van de burger (Keulen et al., 2010). De overheid stelt dat seksualiteit en de beleving daarvan tot het privéleven behoren. Echter daar waar de uitoefening van de seksuele zelfbeschikking van de één inbreuk maakt op de seksuele autonomie van de ander, past een interventie door de strafwetgever (Kool, 2007). De wetgever kent als uitgangspunt dat seksueel contact consensueel is. Indien hier geen sprake van is dat stelt zij een aantal gedragingen tegen de zeden, welke zijn te vinden

⁴ Seksuele omgang tussen man en jongen (van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, 1995)

onder titel XIV van het Wetboek van Strafrecht, strafbaar. De strafbare gedragingen staan omschreven in de artikelen 239 tot en met 254 van het Wetboek van Strafrecht.

Met 'zeden' doelt de Nederlandse wetgever op geldende seksuele fatsoensnormen (Kool, 2007). Volgens Kool (2007) is de wetgeving rondom zedenmisdriven de laatste decennia behoorlijk verruimd. Behalve aandacht voor allerlei vormen van seksueel misbruik van minderjarigen, is er ook sprake van een toename als het gaat om rechtsbescherming van meerderjarigen die slachtoffer zijn van seksueel geweld. Deze verruiming heeft laten zien dat de wetgever meer dan ooit tevoren oog heeft voor de wilsonvrijheid die besloten kan liggen in de feitelijke verhoudingen (Kool, 2007). Eens te meer bevestigt deze verruiming dat de Nederlandse strafwetgever primair bescherming wil bieden tegen inbreuken op de seksuele integriteit (Kool, 2004). Ingrijpen is dan nodig wanneer deze seksuele integriteit wordt geschaad. Om onze maatschappij 'maximaal' te beveiligen kan de wetgever besluiten om recidiverende delinquenten, met potentieel gevaar voor de samenleving, voor langere perioden op te sluiten (Dijk, Sagel-Grande, & Toornvliet, 2006). Voordat deze beslissing genomen wordt heeft onze wetgever, middels de inrichting van haar huidige strafrechtssysteem, ervoor gezorgd dat de rechter in Nederland in eerste instantie aan 'waarheidsvinding' moet doen, als afgeleid doel van de juiste toepassing van de strafwet. Soms leidt waarheidsvinding echter niet tot een bevredigend resultaat (Keulen et al., 2010). Op het moment van ingrijpen door de overheid is niet direct duidelijk dat er, onder deze specifieke doelgroep, met zekerheid volledige waarheidsvinding plaatsvindt. Bijvoorbeeld van downloaders van kinderpornografie is bekend dat zij niet snel zullen bekennen dat zij bijvoorbeeld ook hands-on delicten hebben gepleegd (Wijk, Nieuwenhuis, & Smeltink, 2009). Ook blijken andere typen zedendaders vaak pas openheid van zaken te geven nadat ze zijn veroordeeld en in contact zijn met een professional waarmee zij een vertrouwensband ervaren (Labrijn, 2008). Dit geeft het probleem aan van het delen van bepaalde informatie door en met zedendaders enerzijds en de moeilijkheid van waarheidsvinding door de rechter anderzijds.

Om tot een veroordeling te komen dient de rechter op grond van wettige bewijsmiddelen de overtuiging te hebben gekregen dat de verdachte het ten laste gelegde feit heeft gepleegd (artikel 338 en 339 Sv) (Kool, 2007). De bewijsmiddelen moeten alle onderdelen van de delictomschrijving bevatten, de zogenaamde

bestanddelen van het delict. De bestanddelen van een delictsomschrijving zijn de onderdelen waaruit een delictsomschrijving is opgebouwd (Kronenberg & de Wilde, 2007). Een voorbeeld is artikel 244 Sr, gemeenschap met een persoon beneden twaalf jaar:

hij die met iemand beneden de leeftijd van twaalf jaren handelingen pleegt die bestaan uit of mede bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie.

Voor dit artikel geldt dat de rechtbank zal moeten bewijzen dat het zogenaamde slachtoffer beneden de leeftijd van twaalf jaren is en dat er sprake is van seksueel binnendringen van het lichaam. In diverse arresten⁵ is binnen de rechtspraak bepaald wat men hoort te verstaan onder seksueel binnendringen van het lichaam. De Hoge Raad heeft bijvoorbeeld bepaald dat ‘een tongzoen op zichzelf wel het binnendringen van het lichaam met een seksuele strekking oplevert’ (zie HR 12 maart 2013, LJV BZ2653).

Enmaal bewezen kan de rechtbank overgaan tot het opleggen van een straf of maatregel. Deze staan omschreven in respectievelijk artikel 9 Sr en Titel IIA Sr. Ingeval van veroordeling tot een gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren kan de rechter bepalen dat een gedeelte van de straf, tot ten hoogste twee jaren, niet zal worden tenuitvoergelegd, artikel 14a Sr. Bij toepassing van dit artikel kan de rechter, conform artikel 14c Sr, bijzondere voorwaarden opleggen en kan hij een reclasseringsinstelling dan wel een bijzondere reclasseringsambtenaar opdracht geven om de veroordeelde hulp en steun te verlenen (artikel 14d, lid 2 Sr). Als een veroordeelde zedendader hulp en steun wordt verleend kan dat inhouden dat de zedendader deelneemt aan het COSA project. Voor verdere voorwaarden van deelname aan dit project, zie paragraaf 2.2.1.

⁵ Zie o.m. Hof 's-Hertogenbosch 4 augustus 2004, LJV AQ6469 en HR 18 mei 2010, LJV BK6910

2.1.1 Kenmerken en recidive van zedendaders in Nederland

Volgens Mali (2007) zijn in de periode 1996-2004 32.015 zedenverdachten geregistreerd. Ze blijken vrijwel allemaal van het mannelijk geslacht; slechts 557 van hen (1,7 procent) is vrouw.

(Zeden)delinquenten worden door de politiediensten vaak geregistreerd op basis van demografische kenmerken, gevaarclassificaties en delictgeschiedenis (Mali, 2007). De indeling vindt plaats op basis van het zogenaamde indexdelict. Dat is het delict waarvoor de delinquent zijn straf of maatregel opgelegd heeft gekregen (Schönberger & Kogel, 2012). Naast het gegeven dat de meeste zedendaders man zijn, kan gesteld worden dat deze groep uiterst heterogeen is (Labrijn, 2008). Mali (2007) onderscheidt, aan de hand van geregistreerde zedenmisdrijven tussen 1996 en 2004, vijf categorieën uit het vóórkomen van bepaalde zedenmisdrijven:

- Aanranding en ontucht (artikelen 246, 247 en 249 Sr) 42,3 procent;
- Schennis van de eerbaarheid (artikel 239 Sr) met 31,7 procent van vóórkomen;
- Verkrachting, gemeenschap met wilsonbekwame en persoon beneden de 16 jaar en seksueel binnendringen (respectievelijk 242, 243, 244 en 245 Sr) 18,4 procent;
- Poging tot verkrachting, gemeenschap met wilsonbekwame en persoon beneden de 16 jaar en seksueel binnendringen (respectievelijk 242, 243, 244 en 245 Sr in combinatie met artikel 45 Sr) 4,8 procent;
- Overige zedenmisdrijven staan voor 2,7 procent (240a, 240b, 240, 248, 248a, 248b, 248c, 250 en 250a Sr).

Zedendelinquenten zijn gemiddeld 30 jaar oud op het moment dat zij worden aangehouden voor het eerste geregistreerde delict. Hij heeft in de meeste gevallen de Nederlandse nationaliteit of is in Nederland is geboren. De gemiddelde duur van de criminele carrière van een zedendelinquent is iets meer dan vier jaar en hij pleegt gemiddeld zeven misdrijven, waarvan de meesten niet-zedenmisdrijven (Mali, 2007; Blokland & Van Wijk, 2007). De categorie downloaders van kinderporno wijkt nauwelijks af van de categorieën die Mali (2007) onderscheidt (Wijk et al., 2009).

Volgens Nieuwbeerta, Blokland en Bijleveld (2003) blijkt de zedenrecidive met 40 procent het hoogst bij exhibitionisten, gevolgd door de ontuchtplegers met 28 procent. Verkrachters en aanranders zitten daar net iets onder (24 procent). Bekeken vanuit het ouderschap, blijkt de exhibitionist (met 68 procent) het meest bij zijn oorspronkelijke delict (Nieuwbeerta et al., 2003). Dat recidive ook na een langere periode kan optreden blijkt onder andere door het gegeven dat bijvoorbeeld voor de categorie ontuchtplegers geldt dat van diegenen die recidiveren de helft na zes jaar recidiveert en dat tien procent van de ontuchtplegers recidiveert na 16 jaar en 25 jaar. Ook blijkt zedenrecidive niet samen te hangen met algemeen relevante kenmerken van de daders en komt het in Nederland ook na (zeer) lange tijd nog voor (Nieuwbeerta et al., 2003). Een aanzienlijk deel van de zedendelinquenten blijkt na hun dertigste levensjaar gearresteerd te worden voor een zedendelict. Binnen tien jaar wordt een klein deel opnieuw geregistreerd. Eerdere delicten, al dan niet in combinatie met niet-zedendelicten, verhogen de kans op zedenrecidive. Een groot deel zedendelinquenten laat het echter bij één (geregistreerd) zedendelict. Verandering van gedrag lijkt daarmee eerder regel dan uitzondering (Blokland & Van Wijk, 2007). Volgens Seto en Eke (2005) is vijftien procent van de downloaders van kinderpornografie eerder met justitie in aanraking is geweest vanwege soortgelijk delict. In zeventien procent van de gevallen vindt recidive na gemiddeld 2,5 jaar plaats. In vier procent van de gevallen was er sprake van een hands-on zedendelict. Ook blijkt uit het onderzoek dat downloaders van kinderporno relatief gezien vaker recidiveren, zowel voor zedendelicten als voor niet-zedendelicten.

Bij zedenplegers kan ook de psychische aandoening van invloed zijn op de kans van recidive. Bij sommige plegers maakt het plegen van strafbare zedenfeiten zelf deel uit van de aandoening, de zogeheten parafilieën⁶. Volgens Vanhoeck (2007) is het, met het oog op behandeling en recidive-inschatting, zinvol om onderscheid te maken tussen een parafiele en een niet-parafiele plegger. De risicoproblematiek van zedenplegers kan volgens de American Psychiatric Association (welke in consensus een aantal diagnoses hebben vastgesteld) worden ingedeeld in drie groepen, te weten: een groep waar de seksuele deviatie voorop staat; een groep waar de zedenfeiten in een bredere antisociale problematiek past; en een groep met een laag risico, waar geen diagnoses in

⁶ Een parafilie is de verzamelnaam van een groep, gedurende een periode van ten minste zes maanden, recidiverende seksuele gedragingen of fantasieën die kunnen leiden tot problemen tussen een persoon en de omgeving en die over het algemeen als afwijkend van de heersende norm worden beschouwd (Labrijn, 2008).

functie van hun zedenfeiten op van toepassing zijn (Vanhoeck, 2007). Volgens buitenlands onderzoek van Hanson & Morton-Bourgon (2004) heeft elke groep een eigen risicoprofiel, maar verhogen parafilieën en vooral meervoudige parafilieën het risico op terugval.

2.1.2 Kenmerken en recidive van kernleden in Nederland

Een van de methoden die bestemd is voor delictreductie van zedendaden is genaamd: Cirkels voor Ondersteuning Samenwerking en Aanspreekbaarheid (COSA). Aanvankelijk gestart vanuit een pragmatische aanpak, gebaseerd op ethische waarden, religieuze motieven en behoefte uit de gemeenschap heeft deze werkwijze zich inmiddels als veelbelovend bewezen (Höing, 2011).

Canada 1994: dominee Harry Nigh ontmoet Charlie, een veroordeelde zedendader die na jarenlange gevangenisstraf wordt vrijgelaten. Voor Charlie noch voor de samenleving zag de toekomst er goed uit. Door een protest binnen de samenleving en de ontstane 'moral panic' besloot Nigh een cirkel voor Charlie te maken. Nigh had geen idee dat met een 'simpel model van ondersteuning' hoog risico daders ondersteuning vinden naar een delictvrij leven (Nigh, 2012). Ondertussen startte een tweede cirkel voor Wray. De ervaringen die men tot dan toe had met cirkels was dat het werkte. Gebaseerd op de eerste twee successen Charlie en Wray is een Doopsgezinde benaderd om rentmeesterschap te bieden aan wat in de volksmond bekend was als 'Circles of Support'. Een korte tijd later werd de naam gewijzigd zodat 'and Accountability' erkenning gaf aan het feit dat er niet alleen sprake was van ondersteuning, maar ook van een vorm van verantwoording naar de groep vrijwilligers om 'geen nieuwe slachtoffers' te maken. Dominee Kirkegaard en de commissaris van de 'Correctional Service of Canada' hebben hiervoor financiering aangevraagd bij de Advocaat-Generaal van Ottawa, Canada.

Ondanks het feit dat zedendaders niet meer onder hun verantwoordelijkheid vallen wanneer de straf is uitgezeten, heeft de Advocaat-Generaal uit morele verantwoordelijkheid de financiering toegekend. Dat was de eerste financiering voor wat sindsdien is uitgegroeid tot Circles of Support and Accountability (COSA), een integraal onderdeel vanuit de Canadese gemeenschap als respons op seksueel geweld. Uiteindelijk resulteerde een werkbezoek van de Canadese pioniers aan het Verenigd

Koninkrijk in 2000 de implementatie van een eerste cirkelproject in het gebied Hampshire and the Thames Valley. In dezelfde periode hebben ook een aantal Amerikaanse steden, waaronder Denver en Fresno, het COSA project binnen de gemeenschap opgepakt (Wilson, McWhinnie, & Wilson, 2008).

Vanuit de voorbeelden uit Canada startte het Verenigd Koninkrijk cirkels, in 2001, onder de projectnaam Circles of Support and Accountability en later Circles UK alwaar onderzoek ontstond naar de werking van Cirkels (Hanvey, Philpot, & Wilson, 2011). Dit onderzoek zorgde voor verfijning van de werkwijze binnen cirkels en zo ontwikkelde zich langzamerhand een methodiek. Teneinde Cirkels in Nederland te introduceren werd in 2009 een samenwerkingsverband opgericht, Circles-NL genaamd. Dit is een samenwerkingsverband tussen Reclassering Nederland en het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool. In opdracht van Circles-NL vond er een aanpassingsstudie plaats naar de wijze waarop COSA ook in de Nederlandse context geïmplementeerd kon worden. Begin 2013 blijken er ondertussen 34 Cirkels in Nederland te zijn opgestart en worden er voortdurend vrijwilligers geworven om COSA in Nederland gestalte te geven.

In Januari 2013 blijken, sinds de start van het project in 2009, 34 cirkels van start te zijn gegaan, waarvan drie cirkels in de opstartfase verkeren. Twee van de 34 cirkels zijn inmiddels overgegaan naar de fase van mentorschap, wat inhoudt dat het kernlid individueel contact blijft onderhouden met één van de vrijwilligers uit zijn voormalige cirkel. Drie cirkels zijn voortijdig gestopt. Twee daarvan zijn gestopt op initiatief van de cirkelcoördinator, omdat het kernlid niet constructief kon of wilde samenwerken met de vrijwilligers. De andere cirkel is gestopt vanwege vermoeden van recidive van het kernlid en daarop volgende aanhouding en detentie van het kernlid (binnen 2 maanden na de start van de cirkel) (Höing, 2013).

De COSA populatie bestaat eind 2012⁷ uit 33 mannen met een gemiddelde leeftijd van 44 jaar oud. 97 procent van de mannen (n= 33) zijn van Nederlandse afkomst. Het kernlid⁸ heeft gemiddeld 5,1 delicten gepleegd en is 2,6 keer veroordeeld. 81 procent van de delicten bedroeg zedendelicten en 19 procent niet-zedendelicten. De gemiddelde criminele carrière van het kernlid duurde 6,3 jaar. De gemiddelde leeftijd

⁷ Gegevens op basis van dossierstudie door onderzoekster

⁸ Profielschets van Nederlandse kernleden aan de hand van een dossierstudie eind 2012, naar 33 kernleden door onderzoekster

van het eerst gepleegde delict lag op 35 jaar. Het jongste kernlid dat een zedendelict pleegde was 12 jaar oud, de oudste 54 jaar. De volgende delict categorieën⁹ komen onder de kernleden voor:

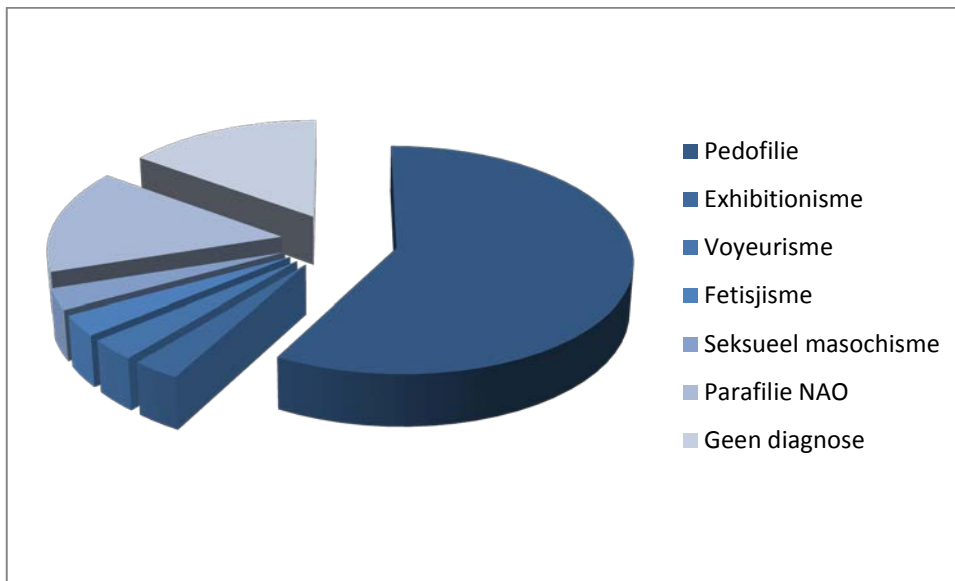
- Aanranding en ontucht (artikelen 246, 247 en 249 Sr) 26,8 procent;
- Schennis van de eerbaarheid (artikel 239 Sr) 17,2 procent van vóórkomen;
- (Poging tot) Verkrachting, gemeenschap met wilsonbekwame en persoon beneden de 16 jaar en seksueel binnendringen (respectievelijk 242, 243, 244 en 245 Sr, al dan niet in combinatie met artikel 45 Sr) 16,4 procent;
- Overige zedenmisdrijven staan voor 39,6 procent (240a, 240b, 240, 248, 248a, 248b, 248c, 250 en 250a Sr).

Opvallend is dat twee zedendaders vanwege hun exhibitionistisch gedrag samen verantwoordelijk zijn voor 17,2 procent van het totaal aantal delicten. Daarnaast is het, in vergelijking met het onderzoek van Mali (2007), opmerkelijk dat onder de kernleden van COSA een groot percentage downloaders van kinderporno valt.

Gelet op de aanwezigheid van verschillende parafilieën onder de COSA populatie (zie figuur 3) blijft er een verhoogde kans op terugval in delictgedrag aanwezig.

Onder de Nederlandse kernleden zijn de volgende parafilieën gediagnosticeerd: pedofilie (70,4 procent), exhibitionisme (11,1 procent), fetisjisme (3,7 procent), seksueel masochisme (3,7 procent), seksueel sadisme (3,7 procent), voyeurisme (3,7 procent) en parafilie Niet Anderszins Omschreven (3,7 procent).

⁹ Zonder hierbij categorie drie van vier te onderscheiden

Figuur 1: Aanwezige parafilieën onder kernleden

Vanwege het relatief korte bestaan van COSA in Nederland kunnen er nog geen uitspraken worden gedaan over de effectiviteit tot nu toe. De gemeten resultaten zijn hoopgevend. Van de 34 kernleden die sinds 2009 in een cirkel hebben geparticipeerd, is er bij één kernlid sprake van verdenking van een zedendelict (uitspraak door de rechtbank moet nog volgen). Het kernlid werd aangehouden binnen twee maanden na de start van zijn cirkel.

2.2 COSA in Nederland

Aan de hand van de Aanpassingsstudie door Höing, Caspers & Vogelvang (2009) is de volgende informatie samengevat:

COSA is een methode voor zedendelinquenten (met een hoog risico op recidive en een hoge ondersteuningsbehoefte) die na detentie en/of behandeling weer terugkeren in de samenleving. Een groep van drie tot zes vrijwilligers wordt ingezet om samen met het kernlid de zogenaamde binnencirkel te vormen. Een cirkel van professionals die de vrijwilligers ondersteunen en superviseren bij de uitvoering van hun taak, wordt de buitencirkel genoemd. In de buitencirkel zit tenminste een toezichthouder van de reclassering, de behandelaar en de wijkagent. Een cirkelcoördinator (een ervaren en

speciaal getrainde professional van Reclassering Nederland) begeleidt en superviseert de vrijwilligers en zorgt voor de informatie-uitwisseling tussen binnen- en buitencirkel. Het uitgangspunt en de centrale doelstelling voor alle betrokken cirkelleden, inclusief het kernlid, is 'geen nieuwe slachtoffers meer'.

De vrijwilligers hebben binnen dit proces twee rollen: De ondersteunende rol van de cirkelleden richt zich op praktische ondersteuning, bijvoorbeeld bij het vinden van een huis of baan, maar ook sociaal-emotionele ondersteuning, zoals het bevorderen van het vertrouwen van de dader dat hij niet in zijn oude gedragspatronen zal terugvallen en nieuwe vaardigheden kan ontwikkelen. Het verantwoordelijk stellen van de dader voor zijn eigen gedrag is de tweede rol. Dit vereist dat vrijwilligers het kernlid confronteren met zijn gedrag, hem aanspreken op dat gedrag om vervolgens met het kernlid in discussie te kunnen gaan, bijvoorbeeld als hij probeert zijn eerdere delictgedrag te rationaliseren of te bagatelliseren. Vrijwilligers geven vaak aan dat beide rollen verweven zijn. Als het kernlid bijvoorbeeld ondersteuning ervaart van zijn omgeving zal hij beter in staat zijn tot openheid over en confrontaties met zijn deviante seksuele fantasieën.

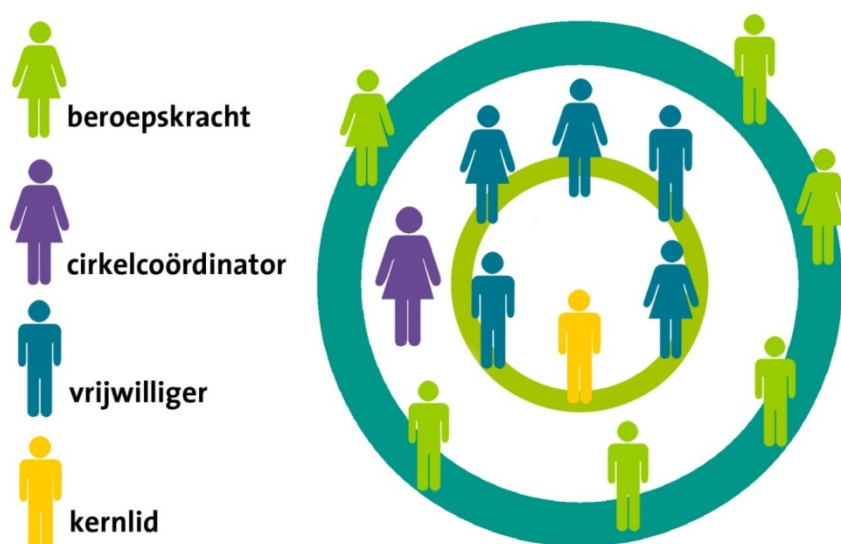
De vrijwilligers hebben hiertoe frequent contact met het kernlid en worden op hun beurt bij hun werk ondersteund door de cirkelcoördinator en, zo nodig, andere professionals uit de buitencirkel. Door hun nauwe en informele contacten met het kernlid zijn vrijwilligers in staat om in een vroeg stadium delictgevaarlijk gedrag te signaleren. De vrijwilligers geven deze informatie door aan de cirkelcoördinator die op zijn beurt contact opneemt met de buitencirkel om te onderzoeken of preventief ingegrepen moet worden.

Cirkels verhogen de 'monitorcapaciteit' voor daders, ze komen tegemoet aan ondersteuningsbehoeften van de dader die gerelateerd zijn aan delictgedrag, maar niet gemanaged kunnen worden door professionals. Daarnaast stellen cirkels de samenleving in staat een bijdrage te leveren aan het terugdringen van recidive.

2.2.1 De context van het kernlid

COSA Nederland richt zich op zedendelinquenten¹⁰ met een justitieel kader¹¹ die een gemiddeld tot hoog risico hebben om bij hun terugkeer in de samenleving te vervallen in delictgedrag. Daarnaast hebben zij een hoge ondersteuningsbehoefte, omdat zij zichzelf nauwelijks staande kunnen houden binnen onze samenleving. Ondanks de veroordeling zijn kernleden bereid tot vrijwillige deelname aan het project en tot het delen van informatie, rondom hun delictscenario en risicosignalen, met vrijwilligers. Ook spreekt het kernlid uit dat hij geen strafbare feiten meer wil plegen. In de praktijk blijkt dit de belangrijkste motivatie voor ex-zedendelinquenten en de aanpak blijkt effectief om deze doelstelling te behalen (Wilson, Picheca, & Prinzo, 2007). Een cruciale ervaring blijkt het uitspreken van sociale behoeften en problemen aan mensen uit de samenleving die hun vrije tijd aan hen spenderen, zonder daarvoor betaald te worden. Dit blijkt een extra boost voor het gevoel van de eigenwaarde van het kernlid (Höing, et al., 2009).

2.2.2. De binnencirkel

Figuur 2: Weergave binnencirkel en buitencirkel

¹⁰ Personen die worden verdacht of zijn veroordeeld voor een zedendelict, welke in de meeste gevallen staan genoemd onder titel XIV van het Wetboek van Strafrecht.

¹¹ Dat kan bijvoorbeeld zijn: TBS met voorwaarden, bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf, vervroegde invrijheidstelling en schorsing preventieve hechtenis.

De kernleden worden ondersteund door drie tot zes vrijwilligers (zie figuur 2). De vrijwilligers zijn speciaal door COSA getrainde burgers die zich vanuit diverse motieven willen inzetten voor de samenleving. Motieven kunnen zijn: geloof in de effectiviteit van de COSA-methode; interesse in de problematiek van zedendelinquenten; iets terug willen doen voor de samenleving; en om ervaring op te doen in sociaal werk (Höing & Vogelvang, 2011).

De binnencirkel heeft vooral aandacht voor het leven van het kernlid en zijn deelname in onze samenleving. De plaats van cirkelleden in de binnencirkel geeft eveneens de gelijkwaardigheid van relaties aan van cirkelleden.

Tijdens de zogenaamde kennismakingsfase van de binnencirkel is het uitgangspunt dat ieder cirkellid zijn/haar motivatie tot deelname aan het project toelicht. Op dat moment ontstaat er in de meeste gevallen een gezamenlijk doel, namelijk 'geen nieuwe slachtoffers'. Door het uitspreken van deze motivatie ontstaat verbintenis vanuit iedere deelnemer. Voor de openheid en dynamiek binnen de groep is het van belang dat tijdens de kennismakingsfase de vrijwilligers en het kernlid op dezelfde wijze worden geïnformeerd over bepaalde zaken. Dit kan gaan over het leven van de vrijwilliger of over het delictscenario van het kernlid, maar zeker ook over maatschappij gerelateerde zaken als normen, waarden, houdingen, opvattingen, en dergelijke. Van iedere groepsbijeenkomst of individuele ontmoeting met het kernlid wordt verslag gemaakt ten behoeve van de cirkelcoördinator.

Het kernlid wordt geleerd om, in eerste instantie ten opzichte van de mensen die een ondersteunende factor voor hem zijn, eerlijk te zijn teneinde inzicht te krijgen in de leefwereld van het kernlid (inclusief gevoelens, gedachten, gedragingen). De vrijwilligers leren tijdens de basistraining op welke manier zij op dit gebied steunend kunnen zijn als het gaat om hun functie van 'sociaal rolmodel'. Samen met het kernlid ligt de focus op het hier en nu, het voorkomen van nieuwe slachtoffers en het hebben van geen geheimen.

Westwood, Wood en Kemshall (2011) stellen dat het klimaat waarin zelfonthulling door zedendaders plaatsvindt constructief en respectvol moet zijn. Er moet sprake zijn van een bevestigende toezichhoudende relatie waarin zij worden bijgestaan in het ontwikkelen van terugvalpreventiestrategieën (Westwood, et al., 2011). Zelfonthulling blijkt zo een belangrijk fenomeen om desistance te bekrachtigen. Het kernlid maakt zijn

terugvalpreventiestrategieën bespreekbaar met zijn vrijwilligers en vraagt en om feedback op het moment dat zij risicosignalen constateren in zijn gedrag, houding of uitspraken.

Ook blijkt het van belang zedendaders tijdens hun desistance proces bij te staan in het doen van zelfonthullingen en daarnaast te ondersteunen tijdens eventueel negatieve invloeden van buitenaf (Kemshall, Dominey, & Hilders, 2012). 'Geen geheimen' speelt derhalve een cruciale rol, maar het kent ook grenzen. Mocht bijvoorbeeld blijken dat een vrijwilliger zaken onthult die niet ten gunste zijn van het kernlid en diens proces doen stagneren, dan zal de cirkelcoördinator het probleem van de vrijwilliger (en eventueel het kernlid) ontginnen teneinde verdere stagnatie van onderliggende processen te voorkomen. Dat betekent dat het kernlid op enigerlei wijze eveneens ondersteund wordt bij negatieve invloeden van binnenuit. Dit geldt ook voor de vrijwilligers. Ondanks dat vrijwilligers weten dat zij door hun deelname aan COSA zedendelict gerelateerde informatie krijgen, geldt dat het voor hen onthutsend kan zijn als kernleden zich uitlaten over hun seksuele ervaringen, fantasieën en/of gedragingen (Snatersen, 2011). Ook in dat geval zal, indien blijkt dat de vrijwilliger en/of het kernlid het niet tot een aanvaardbaar niveau van onthulling kan krijgen, de cirkelcoördinator met beide partijen ontginnen hoe het niveau van aanvaardbaarheid kan worden bereikt. Dit soort van ontginnen is in de praktijk eerder uitzondering dan regel. Uitgangspunt is dat de vrijwilligers en kernleden vaardigheden ontwikkelen, zodat zij elkaar op juiste wijze kunnen begrenzen tijdens het vóórkomen van zelfonthullende uitlatingen (Programmabureau Circles-NL, 2012).

Dat kernleden aan de contacten met vrijwilligers van COSA hechten blijkt uit het feit dat zij vaak uitspreken dankbaar te zijn dat vrijwilligers onbezoldigd en uit eigen vrije wil hun energie en vrije tijd aan hem willen besteden. Daarnaast zijn ze dankbaar voor hun eerlijkheid en openheid (lees: neutraliteit) waarin gesprekken kunnen plaatsvinden. In de meeste gevallen weten de kernleden dit tot uiting te brengen door zelfonthullende uitspraken te doen op basis van de door hen ervaren wederkerige relatie met de vrijwilliger(s). Gebleken is dat door een 'uitruil' van steun (vanuit vrijwilligers) en openheid (vanuit kernlid) de relatie wederkerig wordt, waardoor een basis voor vertrouwen wordt gelegd. Wanneer er grote verschillen bestaan in verwachtingen over

elkaars rollen en de werkwijze van de cirkel, komt deze uitruil moeilijk tot stand en kan het proces stagneren (Höing & Vogelvang, 2012).

2.2.3 De cirkelcoördinator

De cirkelcoördinator (zie figuur 2) kent een bijzondere positie binnen het gehele proces. Zo coördineert de cirkelcoördinator, in termen van inclusie, gedragsverandering en risicovermindering, het gehele proces van de binnencirkel en de buitencirkel. Daarnaast is de cirkelcoördinator verantwoordelijk voor het werven, opleiden, begeleiden en superviseren van vrijwilligers, gericht op de naleving van de zogenaamde programma- en modelintegriteit¹² (zie figuur 3). Dat houdt onder andere in dat de cirkelcoördinator groepsdynamische processen coacht op zowel cirkelniveau als op individueel niveau van het kernlid. Mocht bijvoorbeeld blijken dat het kernlid geen informatie deelt met zijn vrijwilligers dan zal de cirkelcoördinator in eerste instantie bij het kernlid de reden ervan toetsen. Al dan niet in samenwerking met de buitencirkel zal er gekeken worden naar passende begeleiding om het kernlid te ondersteunen in zijn manier van zelfonthulling. De cirkels staan dus onder verantwoordelijkheid van het project en worden begeleid en aangestuurd door de cirkelcoördinator. De cirkel kan nooit verantwoordelijk worden gesteld voor eventuele recidive en/of incidenten.

Wanneer een cirkel constateert dat er een risico op terugval bestaat op basis van signaalgedrag dan wordt dit via de cirkelcoördinator gemeld bij de verantwoordelijke professional van de buitencirkel. Deze is verantwoordelijk voor de te ondernemen stappen zoals het inschakelen van verantwoordelijke justitiële autoriteiten, zoals het Openbaar Ministerie, of een ander professional uit de buitencirkel (Höing, et al., 2009).

2.2.4 De buitencirkel

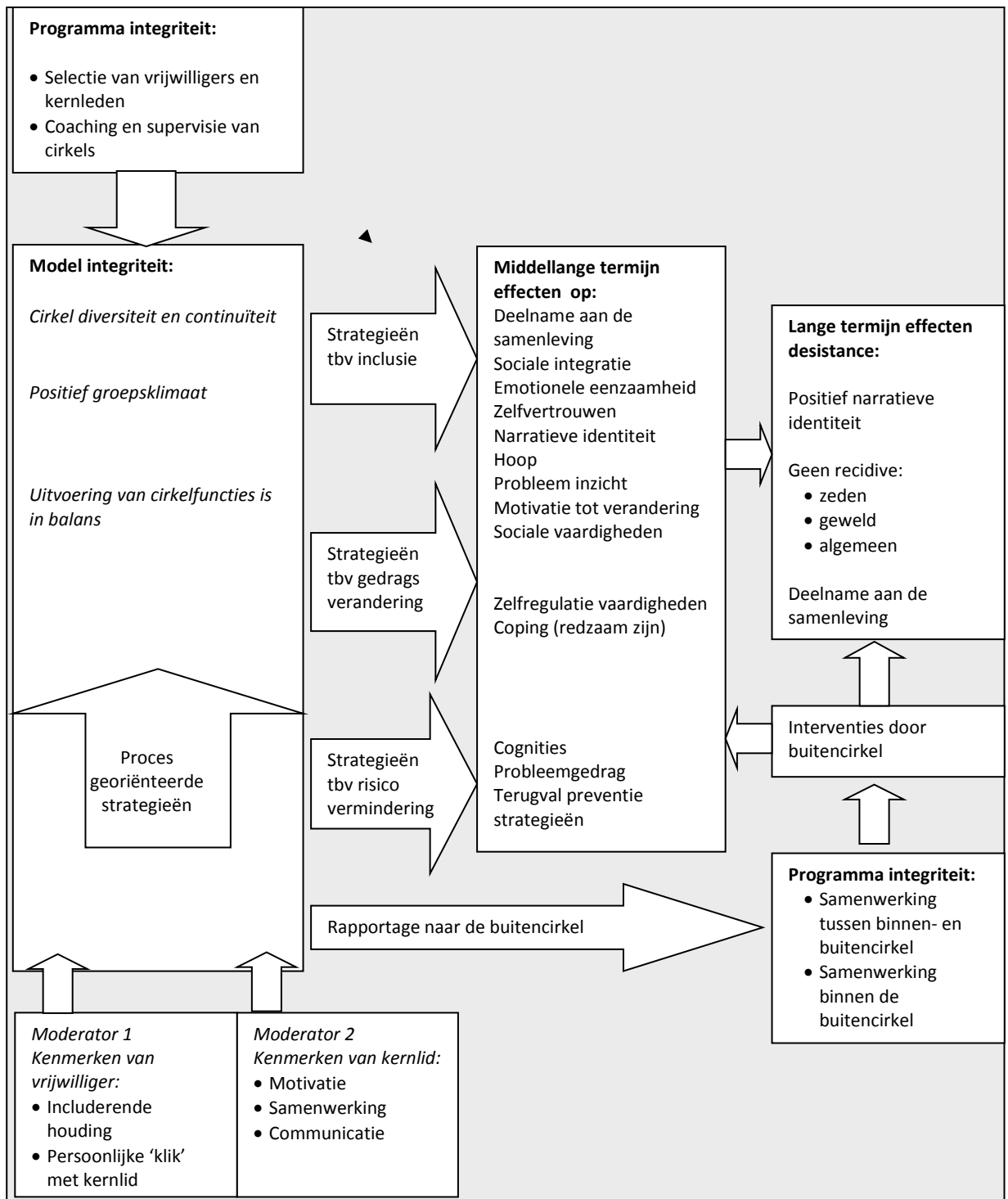
De buitencirkel (zie figuur 2) bestaat uit een cirkel van professionals. Afhankelijk van de situatie en behoeften van het kernlid kan deze anders zijn van samenstelling. In de buitencirkel neemt tenminste de cirkelcoördinator vanuit COSA plaats samen met de reclasseringswerker (toezichthouder), behandelaar en wijkagent van het kernlid. Afhankelijk van het traject van het kernlid kunnen ook vertegenwoordigers van andere

¹² Welke integriteit (wetenschappelijk) aantoonbaar is voor de werking van cirkels

instanties als de woningcorporatie, de gemeente, Bureau Jeugdzorg, maatschappelijk werk en MEE¹³ in de buitencirkel participeren.

De rol van zelfonthulling in de buitencirkel is met name van belang indien dreigende recidive wordt ontdekt en er nog ruimte is voor tijdige interventie. Deze zelfonthulling kan zowel afkomstig zijn van leden van de binnencirkel als van leden van de buitencirkel. Van belang is dat deze ten overstaan van de cirkelcoördinator gedeeld wordt, zodat deze besluiten kan nemen die leiden tot probleem- en/of recidivereductie, althans gericht op het voorkomen van nieuwe slachtoffers.

¹³ Een organisatie die mensen met een beperking ondersteunt.

Figuur 3: Het interventieschema van Höing, Bogaerts & Vogelvang (in review)

Hoofdstuk 3 Theoretisch kader

Na de introductie van het kernlid en de context waarin hij zich te midden van onze samenleving beweegt, zullen relevante begrippen als zelfonthulling en desistance nader omschreven worden. Daarnaast zullen zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren worden geïntroduceerd waarvan tenslotte de samenhang zal worden toegelicht in paragraaf 3.3.

3.1 Zelfonthulling

Onderzoek op het terrein van zelfonthulling door zedendaders is nauwelijks verricht. Het begrip zelfonthulling wordt het meest besproken vanuit diverse therapeutische interventies en psychologisch perspectief. Nauwelijks vanuit criminologisch perspectief.

Een eenduidige definitie van zelfonthulling wordt in de literatuur niet gegeven. Binnen de lijn van algehele communicatieve vaardigheden beschrijven Tardy & Dindia (2006) zelfonthulling als een proces waarbij personen zichzelf verbaal onthullen aan de ander, onafhankelijk van de soort relatie. Het houdt in dat gevoelens, gedachten, overtuigingen of ervaringen worden gedeeld (Derlega, Metts, Petronio, & Margulis, 1993). Omdat de literatuur niets zegt over de aard van de boodschap kunnen, in termen van communicatie, zowel positieve als negatieve boodschappen worden onthuld. De definitie verwijst voor onderzoekers veelal naar de inhoud van de zelfonthulling binnen de relatie therapeut - patiënt (Knox, Hess, Petersen, & Hill, 1997) en staat synoniem met een hechte relatie (Derlega, et al. 1993). In de context van het werken met zedendaders werd professionals gevraagd een definitie te geven over zelfonthulling. De meesten van hen omschreven zelfonthulling als informatie over 'iets dat je nog niet weet' (Westwood, et al. 2011). De typen zelfonthulling die Westwood et al. (2011) beschrijven, zijn gerelateerd aan: risicogedrag en risicosituaties; historische informatie; gedachten gevoelens en fantasie; en aan seksueel gedrag. Uitgangspunt echter is dat het doelgericht verzamelen van dit soort informatie kan leiden tot arrestatie en gebruikt kan worden voor behandeldoelinden (Westwood, et al. 2011).

Onderzoekster zal binnen de context van het onderzoek een drietal domeinen onderscheiden waarover zelfonthulling plaatsvindt. Op basis van voorgaande luidt de werkdefinitie voor dit onderzoek als volgt:

Zelfonthulling is het persoonlijk proces van de onthuller waarbij de zelfonthuller zowel positieve als negatieve gegevens onthult, verdeeld over drie verschillende domeinen, te weten: 1. de persoonlijke levenssfeer; 2. de emotionele beleving; en 3. de context van de (werk)relatie.

3.1.1 Het proces van de zelfonthulling

Zelfonthulling draagt bij aan de ontwikkeling en continuering van een relatie (Derlega, et al. 1993). Voorafgaand aan de zelfonthulling zal het individu, in zijn relatie tot de ander, afwegingen maken vanuit zijn eigen achtergrond (cultuur, sociaal netwerk en persoonlijkheid). In de beslissing wordt meegenomen: de beschikbaarheid van de ander, de vertrouwelijkheid en openhartigheid van het gesprek, de doeltreffendheid van de zelfonthulling, de kwaliteit van de relatie en de verwachte respons op de zelfonthulling (Green, Derlega, & Mathews, 2006). Het spanningsveld tussen zelfonthulling en behoud van privacy zit hem enerzijds in het willen behouden van de autonomie en anderzijds het onthullen van onszelf tegenover de ander wanneer de tijd er rijp voor is en we ons zeker voelen in de relatie.

Veel zedendaders kunnen zich nauwelijks hechten in relaties en lijden daarom onder gevoelens van eenzaamheid (Labriijn, 2008). Zij zullen daardoor minder snel iets over zichzelf onthullen (Derlega et al., 1993; Wei, Russel, & Zakalik, 2005; Stroebe, Schut & Stroebe, 2006). Naarmate eenzaamheid afneemt zal er meer zelfonthulling plaatsvinden (Wei et al., 2005). Zelfonthulling verhoogd namelijk het zelfvertrouwen en geeft het gevoel tegen zaken opgewassen te zijn (Derlega et al., 1993).

Bovendien levert zelfonthulling, wanneer deze over schokkende gebeurtenissen en eventueel opgelopen traumata gaat, een positieve bijdrage aan zowel de lichamelijke als geestelijke gesteldheid van de zelfonthuller. Het stress niveau daalt en het helpt om bepaalde gebeurtenissen te verwerken. Dit lijkt een gewenst neveneffect voor de meeste kernleden. Ten slotte blijkt zelfonthulling een middel om sociale ondersteuning

te krijgen, welke niet beschikbaar zou zijn als anderen bepaalde informatie niet zouden weten. Het risico dat het met zich meebrengt is dat degene die onthult negatieve gevoelens kan opwekken bij de ander en zich daardoor afgewezen voelt (Derlega et al., 1993). De kans op afwijzing van de zedendader binnen COSA is verminderd aanwezig, omdat vrijwilligers voorafgaand aan de kennismaking met het kernlid weten met welke doelgroep er wordt gewerkt.

3.1.2 Factoren die zelfonthulling beïnvloeden

Diverse onderzoeken beschrijven factoren welke meespelen tijdens zelfonthulling in relaties. Voorwaarde is dat de relatie geleidelijk aan wordt opgebouwd en dat er sprake is van bindende factoren. Enige verstoring in dit patroon zal de kans op zelfonthulling doen verminderen. Ondanks het gegeven dat zelfonthulling iets zegt over de kwaliteit in relaties, is het geen voorspeller of deze relatie in de toekomst zal standhouden (Sprecher & Hendrick, 2004). In welke vorm de zelfonthulling ook plaatsvindt, het proces ervan zal de ontwikkeling van een relatie beïnvloeden (Derlega et al., 1993). Hieronder volgt een korte beschrijving van vijf factoren die het proces van zelfonthulling kunnen beïnvloeden.

3.1.2.1 Geslacht

Volgens onderzoekers blijken vrouwen iets meer dan mannen aan zelfonthulling te doen, maar de verschillen zijn in de praktijk verwaarloosbaar (Dindia & Allen, 1992). Een longitudinaal onderzoek van Sprecher & Hendrick (2004) laat zien dat mannen en vrouwen een even hoog niveau van zelfonthulling vertonen. Mannen en vrouwen verschillen ook ten aanzien van de inhoud van zelfonthullingen. Vrouwen zijn eerder geneigd om over gevoelens te praten dan mannen, terwijl mannen eerder over ondernomen activiteiten praten (Derlega et al. 1993; Quatman & Swanson, 2002).

3.1.2.2 Sympathie

De mate waarin iemand aardig gevonden wordt, beïnvloedt de mate van zelfonthulling (Dindia, 2002). Uit onderzoek blijkt dat voor personen tegenover wie men iets over zichzelf onthult, de meeste sympathie bestaat bij zelfonthuller (Collins & Miller, 1994). Het is daarbij van belang dat de ontvanger gelooft dat de zelfonthulling

alleen met de ontvanger is gedeeld. Hoe meer dit wordt geloofd, hoe aardiger de persoon wordt gezien en hoe meer deze persoon over zichzelf prijs geeft (Collins & Miller, 1994; Tardy & Dindia, 2006). Ook blijkt hier een bindende factor van belang, waardoor de kans aanwezig is dat men elkaar aardig gaat vinden (Derlega et al., 1993).

3.1.2.3 Wederkerigheid

Zelfonthulling wordt eveneens beïnvloed door de aan- of afwezigheid van de wederkerige zelfonthulling. Binnen de relatie leidt wederkerigheid tot zelfonthulling die van weerskanten uitgaat vanuit de behoefte aan rechtvaardigheid (Derlega, Wilson, & Chaikin, 1976; Derlega et al. 1993). Zelfonthulling van de een zal zelfonthulling van de ander uitlokken. Naarmate personen zich binnen de groep veiliger en meer verbonden met elkaar voelen, durven zij meer persoonlijke zaken over zichzelf te vertellen en elkaar eerlijk feedback te geven (Hoijsink, 2007). Dit proces kan vertraging oplopen indien men een gezamenlijk doel voor ogen heeft. Op dat moment gaat de vierde factor, tijd, een rol spelen (Derlega et al., 1993).

3.1.2.4 Tijd

Zelfonthulling laat in de loop der tijd binnen een relatie diverse patronen zien. Hoe eerder er een persoonlijk klik is binnen een relatie, hoe meer zelfonthulling plaatsvindt en hoe langer de relatie stand houdt (Derlega et al., 1993). Langer durende relaties laten zien dat er na verloop van tijd minder zelfonthulling plaatsvindt. Indien men meer positieve zaken over zichzelf onthult en negatieve onthullingen achterwege laat en bereid is om sociale activiteiten in te ruilen voor intieme gesprekken, zal er sprake zijn van meer zelfonthulling. Als er sprake is van een langer durende relatie kunnen repeterende gespreksonderwerpen leiden tot diepgang en het zich prettig voelen bij de bespreking van bepaalde onderwerpen. De keerzijde hiervan is dat het onderwerp tot desinteresse kan leiden en geestdodend kan zijn (Derlega et al., 1993).

Vanuit therapeutisch perspectief is aangetoond dat binnen een lange termijn contact het belang van zelfonthulling aanwezig is. De patiënt krijgt meer inzicht en blijkt in staat zijn perspectief te veranderen. Naarmate de behandelaar meer als mens en authenticiteit werd gezien, des te meer de patiënten zich beter gingen voelen (Knox et al. 1997).

3.1.2.5 Vertrouwen

Vertrouwen en eerlijkheid zijn belangrijke factoren voor een effectieve werkrelatie (Westwood et al., 2011). Om vertrouwen te hebben zal de zelfonthulling van de zedendader empathisch ontvangen moeten worden ontvangen, zodat meer ruimte ontstaat voor diens vertrouwen en zijn vermijding zal afnemen (Frost, Daniels, & Hudson, 2006). De wederkerigheid binnen een relatie legt de basis voor vertrouwen (Höing & Vogelvang, 2012). Het nadeel anderen exact te vertellen wat we voelen kan zijn dat het vertrouwen van de onthuller wordt geschaad. Derhalve is het van belang zelfonthulling te reguleren (Tardy & Dindia, 2006). Bovendien zegt het niets over het vertrouwen in de ander (Derlega et al., 1993).

Volgens Dindia (2002) wordt het proces van zelfonthulling het meest beïnvloed door wederkerigheid en sympathie. Wederkerigheid blijkt de basis voor vertrouwen van de Nederlandse kernleden (Höing & Vogelvang, 2012).

3.2 Desistance

3.2.1 Factoren die desistance beïnvloeden

Desistance is een term die verwijst naar het stoppen en zich onthouden van herhaling van een bepaalde gedraging. Vanuit de wetenschap dat bepaalde gedragingen onderdeel zijn van een delictpatroon moet desistance gezien worden als een voortdurend, zichzelf onthoudend, proces vanuit de persoon die mogelijk nog niet ontdekt of gestraft is (Maruna, 2006). Dit typeert direct de complicatie om aan te duiden wanneer desistance haar intrede doet, omdat het moeilijk met zekerheid te zeggen is vanaf welk moment er geen delicten meer gepleegd zullen worden. Er is een evenzo diversiteit aan factoren welke ten grondslag liggen aan het plegen van strafbare gedragingen, als dat er factoren van invloed zijn op het stoppen van dit gedrag (Laws & Ward, 2011). In geval van zedendaders lijkt dit meer complex en nauwelijks inzichtelijk voor de buitenwereld. Onder andere hierom is het wenselijk om het sociaal netwerk van zedendaders en het contact met de buitenwereld te verstevigen (Laws & Ward, 2011).

Behandelprogramma's die zich richten op het risico, de behoeften en de ontvankelijkheid van de zedendader lijken enigszins effect te hebben op de aanwezigheid van desistance. Aanvullend dienen de sociale netwerken en banden met het leven na de behandeling aangelegd te worden (Laws & Ward, 2011). Hierbij is het van belang dat er zowel professionals of vrijwilligers uit de samenleving bereid zijn om het desistance proces van een zedendader mogelijk te maken, zodat deze een goed leven kan gaan leiden. Volgens Laws en Ward (2011) biedt het 'Good Lives Model' de mogelijkheid om desistance te stabiliseren. Behalve het psychologisch kapitaal (dat uit een behandelprogramma ontstaat) kan het model bijdragen aan het opbouwen van sociaal kapitaal om een beter leven te leiden (zie paragraaf 3.2.2).

Voorgaande in ogeschouw genomen zijn zedendaders in staat tot desistance en hebben zij de wens een goed leven te leiden. Wil er sprake zijn van een volledig desistanceproces dan zijn sociaal kapitaal, menselijk kapitaal en narratieve identiteit aanwezig. Desistance bevorderende interventies, zoals een behandeling, zijn met name gericht op de ondersteuning van de dader naar een goed leven zonder delicten. Door gebruik te maken van de eigen kracht kan de desister zowel sociaal kapitaal als menselijk kapitaal ontwikkelen en daarmee de kans op desistance doen toenemen (McNeill, 2006).

3.2.1.1. Sociaal kapitaal

Het *sociaal kapitaal* verwijst naar de gelegenheid en toegang die men heeft tot sociale relaties en banden (Mooney, 2006). Van belang is dat er sprake is van wederkerigheid in de sociale contacten (McNeill, 2012). Binnen het desistanceproces wordt derhalve gerefereerd aan familie, vrienden, collega's en personen die men in het verenigingsleven tegenkomt, althans die personen die de zedendader op pro-sociale wijze ondersteunen. Tijdens het opbouwen van sociale contacten wordt gekeken naar de gelegenheid om bepaalde personen bij elkaar te brengen en homogene groepen in stand te houden (Mooney, 2006). De keerzijde ervan is dat er sprake kan zijn van een homogene groep die, vanuit criminologisch oogpunt, schade kan toebrengen aan de maatschappij, zoals bijvoorbeeld een zogenaamd 'pedofiellenetwerk'. Hieruit blijkt dat sociaal kapitaal zowel een voorwaardenscheppende alsook een belemmerende factor in het desistanceproces kan zijn (McNeill, Batchelor, Burnett, & Knox, 2005). De

aanwezigheid van een sociaal netwerk biedt ondersteuning en kan gunstig inwerken op de recidivekans. Iemand die zichzelf sociaal en/of emotioneel isoleert, schept als het ware de voorwaarden om hernieuwd delictgedrag uit te voeren (Labrijn, 2008). Volgens Mc Neill (2012) bestaat het sociaal kapitaal van de kernleden vooral uit de bekrachtigende werking van COSA en in het bijzonder door de aanwezigheid en ondersteuning van de vrijwilligers.

3.2.1.2 Menselijk kapitaal

Het *menselijk kapitaal* verwijst naar de individuele competenties die een persoon heeft. De interpersoonlijke vaardigheden kunnen het desistanceproces zowel bevorderen of belemmeren. De transitie naar een delictvrij leven kan onder andere worden mogelijk gemaakt door de mate waarin de persoon een opleiding heeft gevolgd, ervaringen heeft opgedaan, e.d. (McNeill, 2012).

3.2.1.3 Narratieve identiteit

De term *narratieve identiteit* verwijst naar een veranderde identiteit van de dader, de zogenaamde 'de-labeling', waarbij de zedendader een positieve identiteit ontwikkelt (McNeill et al., 2005; McNeill, 2012). De veranderde identiteit van de dader zegt iets over de hoedanigheid waarin hij (h)erkenning wenst. De context kan daarin verschillend zijn, bijvoorbeeld rollen als collega, beroepskracht, dorpsgenoot, penningmeester, vriend, vader, e.d.. Kortom, het dient een andere rol te zijn dan waarin de persoon als dader wordt aangesproken (Maruna, 2009).

Maruna (2009) beschrijft het als 'de innerlijke transformatie van zelf'. De verandering naar een nieuwe identiteit als een andere persoon is volgens hem de sleutel naar desistance. Het veranderingsproces van dader naar desister kan worden ontdekt middels de beschrijving van de narratieve identiteit en signalering van verandertaal (Miller & Rollnick, 2005; McNeill, 2012). Uit dit laatste kan worden opgemaakt of desister zich heeft gedistantieerd van zijn 'oude leven', door bijvoorbeeld meer in positieve termen te spreken over zijn actuele leven.

3.2.2 De weg naar een goed leven

Canadese studies hebben aangetoond dat de resultaten van recidivereductie onder de kernleden zeer bemoedigend zijn. Seksuele recidive door kernleden is 70 procent lager dan bij de vergelijkingsgroep zedendelinquenten zonder deelname aan COSA (Wilson, et al, 2007). In 2012 verrichtte Circles-UK, naar aanleiding van haar tienjarig bestaan, een onderzoek onder 60 kernleden. Uit dit onderzoek bleek dat slechts één persoon opnieuw een zedendelict had gepleegd. Het kernlid recidiveerde vanwege het downloaden van kinderpornografie. Zijn oorspronkelijke delict betrof een langdurig contact en seksueel misbruik van een minderjarig meisje (Bates, Macrae, Williams, & Webb, 2012). Criminologisch onderzoek naar desistance wijst uit dat de dader sociaal kapitaal, als ook menselijk kapitaal moet bezitten om een realistische kans te hebben een delictvrij leven aan te nemen (McNeill, 2004). Uitgaande van de aanwezigheid van deze factoren is het pad naar een goed leven toegankelijk. Binnen de wetenschap bestaat evidentie dat in de loop der tijd recidive onder zedendaders die beschikking hebben over sociaal en menselijk kapitaal, kan verminderen. Er is echter weinig zichtbaar bewijs van permanente desistance onder zedendaders (Laws & Ward, 2011). In toenemende mate wordt aangenomen dat desistance het best wordt bereikt binnen de context en aanwezigheid van pro-sociale relaties (Bazemore, 1996; Laws & Ward, 2011).

Positieve ontwikkelingen vinden op veel probleemgebieden plaats zonder dat er officiële behandeling aan te pas komt (McNeill, 2012). Hulp en hoop kunnen zelfs leiden tot aanzienlijke veranderingen. Zelfvertrouwen en de geloofsovertuiging van de ander over iemands geschiktheid om te veranderen, beïnvloeden de resultaten in de werkelijkheid (Miller & Rollnick, 2005; McNeill et al., 2005). De aanwezigheid van hoop op verandering van een zedendader bij professionals, als bijvoorbeeld toezichthouders en behandelaars, heeft de belangrijke functie om kernleden te doen veranderen. Wanneer zij niet geloven in de mogelijkheid van het kernlid om te veranderen, geloven zij evenmin in het feit dat desistance plaatsvindt (McNeill, 2012). Aan de hand van de kernwaarden van de dader kan de therapeut dit werk volbrengen in samenwerking met andere professionals en vrijwilligers uit de samenleving (McNeill et al. 2005; Laws & Ward, 2011). In Nederland is een tendens waarneembaar dat forensische behandelaars

hun werkwijze laten beïnvloeden door het Good Lives Model. Het biedt mogelijkheden om naar de huidige en toekomstige leefgebieden te kijken, ook buiten de correctionele context. Het helpt derhalve zowel professionals als vrijwilligers binnen de samenleving te sturen naar een concept waarin de transfer van de dader naar een goed leven mogelijk is/wordt gemaakt (Laws & Ward, 2011).

Laws & Ward (2011) introduceerden de term Good Lives-Desistance Model (GLM-D) waarmee zij aantonen dat de aanwezigheid van sociaal en menselijk kapitaal nodig is voor zedendaders om uiteindelijk een beter leven te gaan leiden en zichzelf ook als zodanig te zien. Interventies worden gezocht om een beter leven te ontvouwen en waar mogelijk wordt de lokale samenleving betrokken. Om de interventies te doen slagen is het van belang dat de zedendader zich binnen een pro-sociaal netwerk bevindt. Ondanks alle studies naar factoren die recidive beïnvloeden is het onmogelijk om het exacte moment te markeren waarop er afstand gedaan wordt van crimineel gedrag.

Eenmaal gestopt blijken desisters een plaats te hebben gevonden binnen een sociale groep of netwerk, terwijl potentieel recidiverende zedendaders in een sociaal isolement leven en vervreemden van de werkelijkheid (Farmer, Beech, & Ward, 2012). De desister kijkt optimistischer naar zijn leven en heeft controlemechanismen geïnternaliseerd. De mogelijkheid om het besluit te nemen geen nieuwe slachtoffers te maken is onder andere gelegen in het aanwezig zijn van een behandeling voor zedendaders, beschikbaarheid tot positieve situaties, en het ontwikkeld hebben van een besef deel uit te maken van een bepaalde pro-sociale groep (Farmer et al. 2012).

3.2.3 Desistance beïnvloedende factoren

Resumerend zijn de volgende factoren het meest van belang:

- Zowel sociaal kapitaal als menselijk kapitaal zijn aanwezig bij de desister;
- De desister heeft hoop en gelooft in zichzelf. Hij wordt ook door anderen geloofd (narratieve identiteit);
- De eventueel aanwezige therapeutische interventie is mede gericht op het sociaal netwerk en versterking van de relatie met de buitenwereld (psychologisch kapitaal);
- De desister bevindt zich binnen een pro-sociaal netwerk (sociaal kapitaal);

- De desister beschikt over kernwaarden, controlemechanismen en beschermende factoren (menselijk kapitaal);
- De desister beschikt over een positieve (her-labelde) identiteit (narratieve identiteit).

3.3 Samenhang zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren

Nadat we hebben kennisgemaakt met de context van het kernlid, zijn begrippen als zelfonthulling en desistance geïntroduceerd. Op welke wijze de onderlinge samenhang van de begrippen en processen verband houden zal hieronder kort worden toegelicht.

Binnen de context van COSA is er directe samenhang tussen de begrippen zelfonthulling en desistance te vinden in de twee motto's van COSA 'geen geheimen' en 'geen nieuwe slachtoffers'. Vanuit het perspectief van de sociale leertheorie zijn mensen in staat informatie op te nemen, te verwerken en te interpreteren en op grond daarvan actief beslissingen te nemen. Het is daarbij van belang dat sociale relaties worden aangegaan die van belang zijn voor de eigen ontwikkeling en gedrag. Deze sociale relaties kunnen worden gegroepeerd in een bepaald netwerk (Bruinsma, 2001). COSA is een netwerk waarbinnen het kernlid informatie kan delen en sociale relaties kan aangaan. De vrijwilligers zullen het kernlid, vanuit hun functie als sociaal rolmodel, ondersteunen en aanspreken door voorbeeldgedrag te onthullen of feedback te geven op bepaalde (ongewenste) gedragingen. Er is dan sprake van een pro-sociaal leerproces voor het kernlid, dat het proces van desistance mogelijk maakt.

Zoals eerder geconstateerd is het niet mogelijk te melden op welk moment desistance haar intrede doet. Het voordeel van een langer durend groepsproces binnen COSA is dat vrijwilligers inzichtelijk kunnen maken dat het zelfvertrouwen van het kernlid wel of geen groei kent. Daarnaast kunnen positieve signalen uit zijn omgeving ertoe bijdragen om inzichtelijk te krijgen of ook deze omgeving vertrouwen (terug) krijgt in het kernlid.

De meest gunstige omstandigheid voor een groep is dat er een klimaat ontstaat waarbinnen groepsleden steeds meer over zichzelf durven te vertellen. Het is daarbij

echter van belang dat de vrijheid van de groepsleden wordt bewaakt om zelf te bepalen wat ze wanneer willen zeggen (Hojtink, 2007). Voor de cirkelcoördinator lijkt het van belang zowel de vrijheid van de vrijwilligers als de vrijheid van het kernlid te bewaken zodat een ieder voor zichzelf het moment kan bepalen waarop men iets over zichzelf onthult. Vanuit de cirkelcoördinator is onder andere hierom continue aandacht vereist voor een positief groepsklimaat.

Hoofdstuk 4 Onderzoeksofzet

Dit hoofdstuk omvat de uiteenzetting van de onderzoeksgroep, de gebruikte methode, de meetinstrumenten en de methode van analyseren. Toegelicht wordt op welke wijze data zijn verzameld ter beantwoording van de volgende vragen:

- Welke, volgens de literatuur aanwezige, zelfonthulling beïnvloedende factoren zijn herkenbaar voor de respondenten? Zijn er volgens de respondenten andere factoren van invloed op zelfonthulling?
- Welke, volgens de literatuur aanwezige, desistance beïnvloedende factoren zijn herkenbaar voor de respondenten?
- Welke factoren van zelfonthulling en desistance zijn herkenbaar en te duiden aan de hand van de dossierstudie

4.1 Onderzoeksgroep (n = 70)

De onderzoeksgroep van de survey bestaat uit alle geregistreerde kernleden, vrijwilligers, toezichthouders en behandelaren die eind augustus 2012 actief betrokken zijn/waren bij het COSA-project. Op het moment van onderzoek waren er 25 cirkels actief en/of recent afgerond met een totaal aantal betrokkenen van n=142. Het onderzoek richt zich op de binnencirkel en op twee leden (toezichthouder en behandelaar) van de buitencirkel. Alle leden van de 25 binnencirkels zijn benaderd. Omdat aan iedere buitencirkel tenminste een toezichthouder en behandelaar deelnam is, om pragmatische redenen, gekozen om deze twee leden te benaderen met de survey. Volledigheidshalve dient opgemerkt te worden dat de cirkelcoördinatoren buiten de beschouwing van dit onderzoek zijn gelaten, vanwege het gegeven dat onderzoekster thans deel uitmaakt van die specifieke beroepsgroep.

In totaal waren er eind augustus 2012 25 kernleden, 72 vrijwilligers, 26 toezichthouders en 19 behandelaren betrokken bij het COSA project in Nederland. Uiteindelijk heeft onderzoekster een ingevuld exemplaar van de survey ontvangen van 9 kernleden, 41 vrijwilligers, 12 toezichthouders en 8 behandelaren. Dit onderzoek omvat derhalve de resultaten van in totaal 70 respondenten. Voor meer specifieke kenmerken van de onderzoeksgroep, zie de figuren 4, 5 en 6 onder hoofdstuk 5.

De onderzoeksgroep van de dossierstudie (n=33) betreft alle binnen COSA geregistreerde dossiers¹⁴ van deelnemende kernleden of kernleden die hebben deelgenomen. De eerste dossiers werden, tijdens de start van COSA in Nederland, eind 2009 geopend. Deze dossiers bevatten - per cirkel - anoniem geregistreerde procesbeschrijvingen van het kernlid, procesbeschrijvingen van diens vrijwilligers (zowel op het niveau van groepsdynamica als op individueel niveau) en beschrijven de ervaringen met buitencirkelleden.

4.2 Onderzoeksmethoden en meetinstrumenten

4.2.1 Literatuurstudie

Op basis van een literatuurstudie vond kwalitatief onderzoek plaats. Vanuit de literatuur werden relevante factoren, voor zowel zelfonthulling als desistance, verzameld. De beschreven factoren in hoofdstuk drie vormden de basis voor de vraagstellingen in de survey. Daarnaast heeft, op basis van de literatuurstudie, een analyse plaatsgevonden en zijn de op zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren aangepast op de situatie van de deelnemers van het COSA-project. De gebruikte literatuur is terug te vinden in de literatuurlijst van dit onderzoek.

4.2.2 De survey (zie bijlage 1)

Omdat er sprake is van een bepaalde mate van 'onderzoeksmoeheid' bij de betrokkenen van het COSA project, heeft onderzoekster ervoor gekozen de deelnemende partijen een survey te sturen in plaats van het afnemen van een interview. Omdat de survey minder tijd in beslag neemt dan een interview heeft onderzoekster gemeend hiermee de bereidheid tot deelname aan dit onderzoek te bevorderen.

Bij de ontwikkeling van de survey is getracht de onderwerpen consistent en eenduidig te formuleren. De survey is met een begeleidende brief naar alle betrokkenen gestuurd, n=142. In een begeleidende brief is uitleg gegeven aan het onderzoek en werd verzocht om medewerking.

¹⁴ Peildatum 1 december 2012.

De survey is anoniem en semigestructureerd. Op de eerste pagina kan de respondent zijn of haar leeftijd kenbaar maken, tot welke respondentgroep en geslacht deze behoort. Daarnaast kan men de hoogst genoten opleiding aanvinken alsmede hoe lang men het kernlid en/of de vrijwilligers en/of de toezichthouders en/of de behandelaars kent. Alle scores zijn bij elkaar opgeteld en er is een gemiddelde berekend. Deze berekening is daarna per respondentgroep toegepast.

De stellingen op de tweede pagina hebben betrekking op de beïnvloedende factoren van zelfonthulling, te weten: wederkerigheid, sympathie, vertrouwen en tijd. Deze stellingen kunnen worden beantwoord met 'waar', 'niet waar' en 'niet van toepassing'. De antwoordmogelijkheden van deze stellingen zijn bij elkaar opgeteld en er is een gemiddelde berekend.

Vervolgens kunnen de respondenten op de derde pagina, middels de open stellingen: 'ik vertel soms bewust iets over mijzelf, zodat', 'ik vertel soms onbewust iets over mijzelf en dan' en 'ik vind het makkelijk iets over mijzelf te vertellen als', invullen welke factoren voor hen van invloed zijn op hun eigen zelfonthulling. De antwoorden van de open stellingen zijn gerubriceerd, bij elkaar opgeteld en er is een gemiddelde van alle respondenten gemeten. Deze berekening is daarna per respondentgroep toegepast.

Daaropvolgend wordt aan de respondenten, middels het benoemen van diverse leefgebieden, verzocht kenbaar te maken over welke gebieden respectievelijk de kernleden en/of de vrijwilligers en/of de toezichthouders en/of de behandelaars iets mogen weten, niet mogen weten en of hen dit reeds is verteld. Bij de leefgebieden is een onderscheid gemaakt in een drietal globaal te onderscheiden domeinen. Het eerste domein raakt de persoonlijke levenssfeer van de geïnterviewde, waarin algemene (soms privacy gevoelige) gegevens worden gevraagd, zoals leeftijd, burgerlijke staat, gezinssamenstelling, scheiding(en), kind(eren), achternaam, adres, werk(verleden), financiële positie, overlijden van een dierbare, geboorte binnen de kennissenkring, vrijetijdsbesteding, de naam van de sportvereniging of hobbyclub, seksuele voorkeur, favoriete film en/of boek, favoriete kledingstuk, favoriete vrijetijdsbesteding, favoriete vakantiebestemming, geloofsovertuiging en politieke voorkeur. Het tweede domein raakt emotionele beleving van de geïnterviewde, zoals wat hen bang, boos of blij maakt. Daarnaast wordt gevraagd of de ander mag weten welke goede karaktereigenschappen men heeft, welke eigenschappen men bij zichzelf willen veranderen, welke grootste

angst men kent, welke grootste wens ze hebben en het grootste verlangen kenbaar te maken aan de ander. Het derde domein raakt het vlak binnen welke context de kernleden, vrijwilligers, toezichthouders en behandelaars met elkaar verbonden worden. Vragen als: seksuele ervaringen, seksuele fantasieën, visie op seksualiteit, visie op zedendaders, visie op slachtoffers, visie op straffen, mening over andere cirkelleden, mening over professionals en tenslotte de mening over COSA. De antwoordmogelijkheden bestaan uit keuzemogelijkheden als: 'niet van toepassing', 'mogen weten', 'niet mogen weten', 'heb ik al verteld' en 'heb ik (nog) niet verteld'. Omdat niet alle respondenten alle antwoordmogelijkheden hebben gebruikt, maar wel het onderscheid hebben gemaakt of ander iets wel of niet mag weten is bij de verwerking van de gegevens onderscheid gemaakt tussen: 'niet van toepassing', 'mogen weten' en 'niet mogen weten'. Deze keuzemogelijkheden zijn voor de beantwoording van zelfonthulling in zijn totaliteit bij elkaar opgeteld, gerubriceerd naar geslacht en zijn gemiddelden gemeten. Voor de beantwoording van de verschillende domeinen zijn de antwoordmogelijkheden van alle respondenten per domein opgeteld en is er een gemiddelde gemeten. Deze berekening is daarna per respondentgroep toegepast. De leefgebieden voor de kernleden staan vermeld op pagina vier tot en met zestien van de survey. Zij dienen met de beantwoording van de vragen telkenmale onderscheidt te maken in hun antwoord in relatie tot respectievelijk de vrijwilligers, de toezichthouders en de behandelaars. Voor de overige respondenten staan de leefgebieden vermeld op pagina achttien tot en met twintig.

Vervolgens bevat de survey een aantal stellingen die desistance beïnvloedende factoren bevatten. De respondenten kunnen deze stellingen met 'waar', 'niet waar' en 'niet van toepassing' beantwoorden. De antwoorden zijn bij elkaar opgeteld en er is een gemiddelde per respondentgroep gemeten. Tot slot volgt er een pagina met een dankwoord aan de respondenten.

4.2.3 Dossierstudie (n = 33)

Naast de survey heeft onderzoekster een dossierstudie verricht. De data van het dossieronderzoek zijn herleid uit de geregistreerde dossier bij het COSA-project. Dit betreffen de dossiers van eind 2009 tot en met eind 2012 en dienen een compleet overzicht vanaf de start van COSA tot heden. De dossierstudie heeft mede tot de beantwoording van deelvragen geleid, maar bleek ook van belang om in paragraaf 2.1.2 een recente beschrijving van de huidige kernleden populatie te kunnen geven. Ten behoeve van de dossierstudie zijn van iedere cirkel (n=33) drie willekeurige verslagen geopend. Daaruit zijn ruwe data gedistilleerd aan de hand van passages uit de cirkelverslagen waaruit de aanwezigheid van zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren doet vermoeden (zie paragraaf 5.4). Volledigheidshalve dient op deze plaats vermeld te worden dat onderzoekster bij zeven van het totaal aantal aanwezig dossiers persoonlijk betrokken is (geweest) als cirkelcoördinator.

4.3 Analysemethoden

De survey ontleent zich hoofdzakelijk voor een kwantitatieve analyse. Na binnenkomst van de survey zijn de data ingevoerd in SPSS. Met behulp van dit programma zijn de data verzameld, gerubriceerd naar diverse delen van het onderzoek, geregistreerd en berekend. Ten gunste van de leesbaarheid is gebruik gemaakt van de weergave van relatieve frequenties¹⁵ in tabellen. De tabellen zijn gemaakt met Excel en geven telkens aantallen weer in vergelijking met het totaal aantal. Naast frequentietellingen heeft een analyse plaatsgevonden van de open stellingen en zijn de uitkomsten geregistreerd, gerubriceerd, opgeteld en een gemiddelde berekend. Ook deze resultaten zijn verwerkt in frequentietabellen (zie figuren in hoofdstuk 5).

Voor de dossierstudie omtrent de huidige populatie kernleden zijn data uit de aanwezige dossiers weergegeven in frequentietabellen. Voor de dossierstudie rondom het vóórkomen van zelfonthullende en desistance beïnvloedende factoren is gebruik gemaakt van een kwalitatieve analyse welke is weergegeven in paragraaf 5.4.

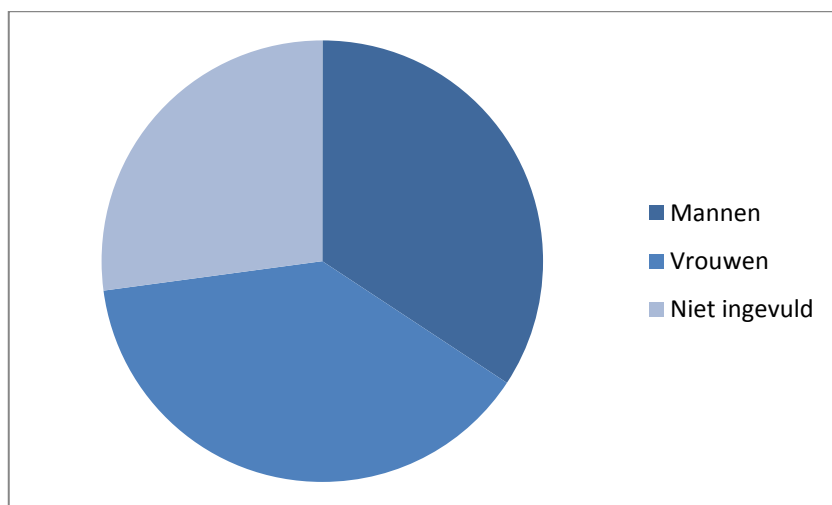
¹⁵ Dat wil zeggen aantallen in vergelijking met het totaal aantal, geformuleerd in procenten.

Hoofdstuk 5 Resultaten

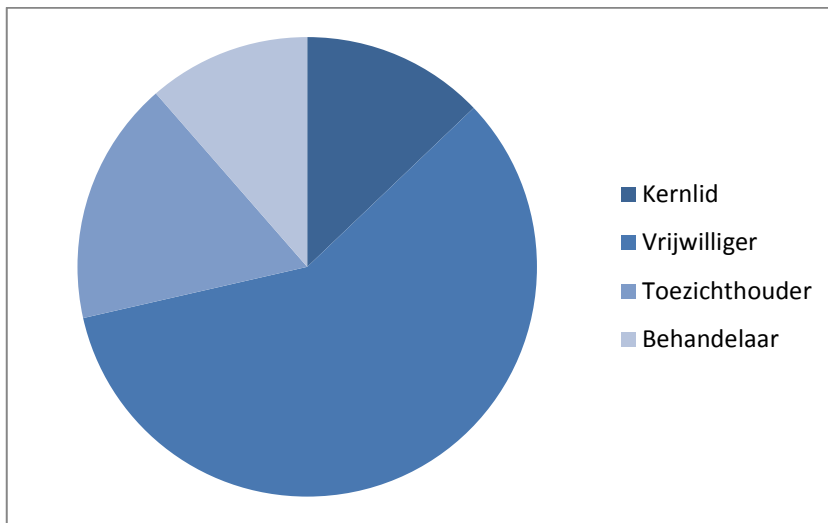
In dit hoofdstuk volgt per paragraaf een deelanalyse en beantwoording van diverse deelvragen uit het onderzoek. De beantwoording vindt plaats op grond van relatieve frequenties als resultaat van de frequentietellingen uit de survey, het dossieronderzoek en de literatuurstudie.

Per paragraaf volgt een deelconclusie. Alle deelconclusies tezamen zullen leiden tot de beantwoording van de centrale vraagstelling.

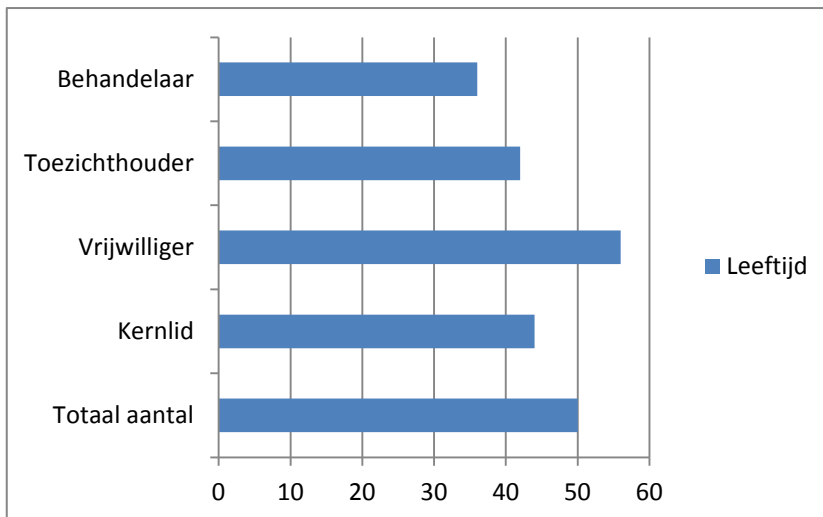
De onderzoeksgroep bestaat voor 39 procent uit vrouwen, 34 procent mannen en van 27 procent is het geslacht onbekend (figuur 4). Van de onderzoeksgroep is 13 procent kernlid, 59 procent vrijwilliger, 17 procent toezichthouder en 11 procent van de onderzoeksgroep wordt vertegenwoordigd door de behandelaars (figuur 5). De gemiddelde leeftijd van de gehele respondentgroep bedraagt 50 jaar. De kernleden zijn gemiddeld 44 jaar oud, de vrijwilligers 56 jaar, de toezichthouders 42 jaar en de behandelaars zijn gemiddeld 36 jaar oud (figuur 6).

Figuur 4: Indeling totaal aantal respondenten (n=70) naar geslacht

Figuur 5: Indeling totaal aantal respondenten (n=70) naar type respondent

Figuur 6: Indeling respondenten (n=70) naar gemiddelde leeftijd en type respondent

5.1 Zelfonthulling beïnvloedende factoren

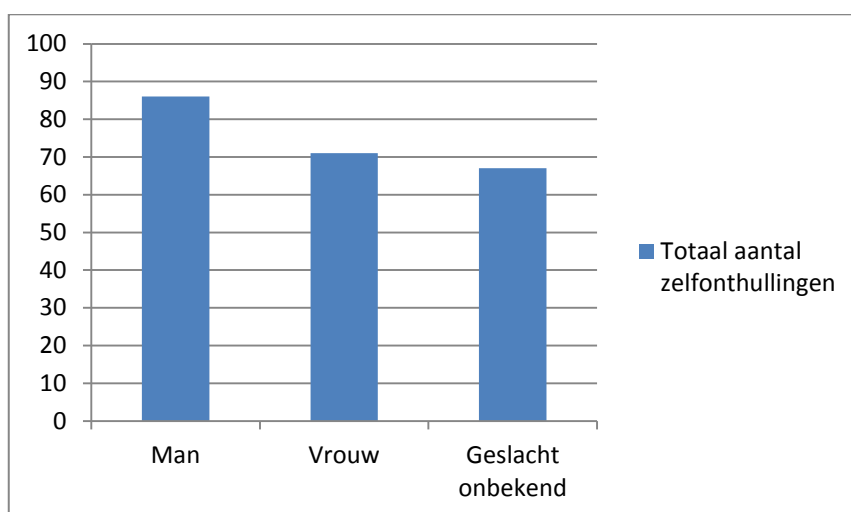
In deze paragraaf wordt aan de hand van de literatuurstudie en survey een antwoord gegeven op de derde deelvraag: 'Welke factoren spelen, volgens de literatuur, een rol bij zelfonthulling?', de vierde deelvraag: 'Vinden we deze factoren terug in dit onderzoek' en de vijfde deelvraag: 'Welke factoren spelen, volgens de respondenten, een rol bij zelfonthulling?'

Zoals we in hoofdstuk drie konden lezen, spelen de volgende factoren een rol bij zelfonthulling: geslacht, sympathie, wederkerigheid, tijd en vertrouwen.

5.1.1 Geslacht

Volgens de literatuur onthullen vrouwen in de praktijk iets meer dan mannen doen, maar zijn de verschillen verwaarloosbaar (Dindia & Allen, 1992). Een longitudinaal onderzoek liet echter zien dat mannen en vrouwen een even hoog niveau van zelfonthulling vertonen (Sprecher & Hendrick, 2004). Omdat de literatuur niets zegt over de achtergrond van de vrouwen en mannen omvat het resultaat in deze paragraaf de totale respondentengroep. Van deze respondenten weten we dat zowel de vrijwilligers, toezichthouders en behandelaars vrouw als man zijn. De kernleden bestaan enkel uit mannen.

Hoewel het geslacht - in zijn algemeenheid - een zelfonthulling beïnvloedende factor blijkt, houdt deze bevinding geen stand in dit onderzoek. Op basis van het totaal aantal respondenten (n=70) kan, op basis van figuur 7 gesteld worden dat het geslacht een beïnvloedende factor is voor de zelfonthulling. 86 procent van de mannen is van mening dat de ander het 'mag weten' ten opzichte van 71 procent van het totaal aantal vrouwen.

Figuur 7: Totaal aantal zelfonthullingen per geslacht, in procenten

5.1.2 Sympathie

Volgens de literatuur speelt sympathie een rol bij zelfonthulling. De aanwezigheid van sympathie als beïnvloedende factor van zelfonthulling maakt of iemand genegen is iets over zichzelf te onthullen. Binnen de cirkelwerkzaamheden wordt dit bekrachtigd door het feit dat 89 procent van de kernleden sympathie van belang acht om ten opzichte van de ander iets over zichzelf te onthullen. Sympathie blijkt echter méér waarde te hebben voor kernleden dan voor de overige respondenten. De mate van belangrijkheid neemt af van 41 procent (bij de vrijwilligers), naar 25 procent (van de toezichthouders) en 12 procent (van de behandelaars). Zie figuur 8.

5.1.3 Wederkerigheid

Volgens de literatuur speelt wederkerigheid een rol bij zelfonthulling. De aanwezigheid van wederkerigheid als beïnvloedende factor van zelfonthulling binnen cirkelwerkzaamheden wordt bekrachtigd door het gegeven dat 78 procent van de kernleden wederkerigheid van belang acht om ten opzichte van de ander iets over zichzelf te onthullen. Ook wederkerigheid blijkt méér waarde te hebben voor kernleden dan voor de overige respondenten. 41 procent van de vrijwilligers vindt de aanwezigheid van wederkerigheid van invloed bij zelfonthulling. Dit geldt in mindere mate het geval bij de toezichthouders (25 procent). Behandelaars achten wederkerigheid van geen belang tijdens het doen van zelfonthullende uitspraken (0 procent). Zie figuur 8.

5.1.4 Tijd

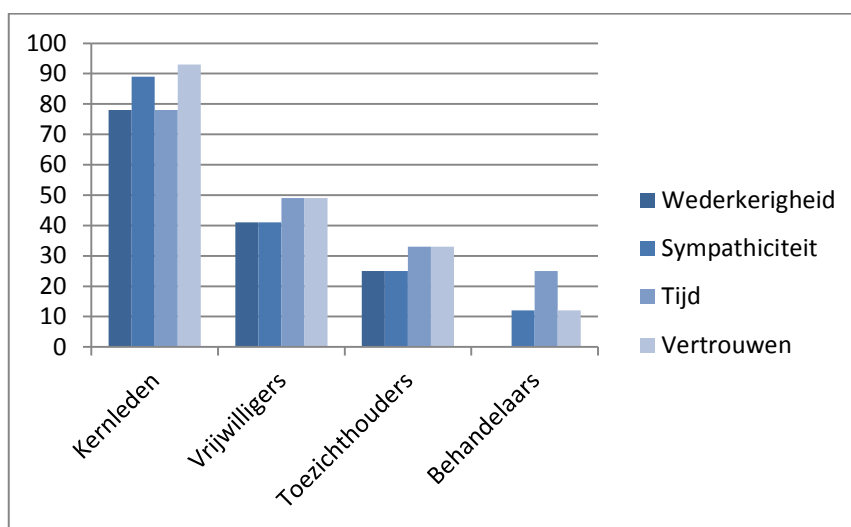
Volgens de literatuur speelt tijd een rol bij zelfonthulling. Met tijd wordt bedoeld de duur van de relatie tussen de kernleden en de vrijwilligers en/of toezichthouders en/of behandelaars.

De aanwezigheid van tijd als beïnvloedende factor van zelfonthulling binnen cirkelwerkzaamheden wordt bekrachtigd door het feit dat 78 procent van de kernleden tijd van belang acht om ten opzichte van de ander iets over zichzelf te onthullen. Ook tijd blijkt méér waarde te hebben voor kernleden dan voor de overige respondenten. De mate belangrijkheid voor aanwezigheid van tijd neemt af van vrijwilligers (49 procent)

naar de toezichhouders (33 procent) en tot slot de behandelaars (25 procent). Zie figuur 8.

5.1.5 Vertrouwen

Volgens de literatuur speelt vertrouwen een rol bij zelfonthulling. Eveneens blijkt de aanwezigheid van vertrouwen evident bij zedendaders. De aanwezigheid van vertrouwen als beïnvloedende factor van zelfonthulling binnen cirkelwerkzaamheden wordt bekrachtigd door het gegeven dat 93 procent van de kernleden vertrouwen van belang acht om ten opzichte van de ander iets over zichzelf te onthullen. Vertrouwen blijkt méér waarde te hebben voor kernleden dan voor de overige respondenten. De mate belangrijkheid voor aanwezigheid van vertrouwen neemt af van vrijwilligers (49 procent), gevolg door de toezichhouders met 33 procent en tot slot de behandelaars (12 procent). Zie figuur 8.

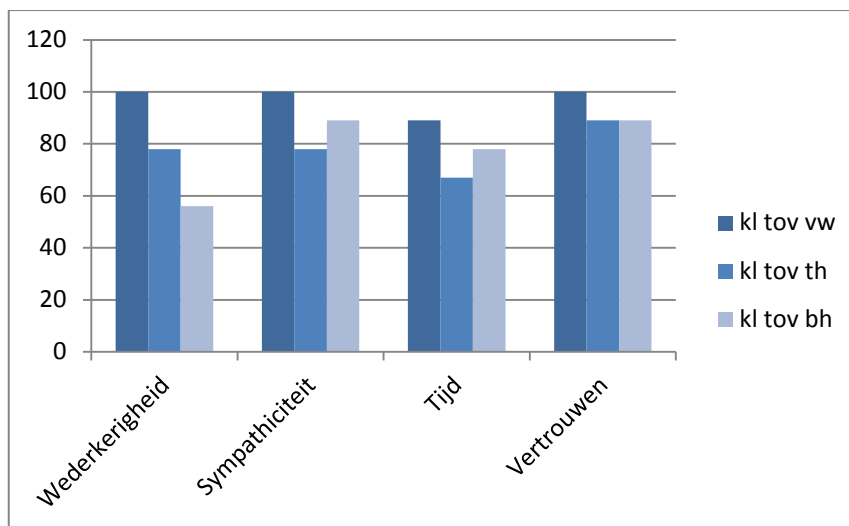
Figuur 8: Aanwezigheid van zelfonthulling beïnvloedende factoren per respondentgroep, gemeten op een driepuntschaal van 'waar', 'niet waar' en 'niet van toepassing'

Hierboven zagen we de beantwoording van de vierde deelvraag: 'Vinden we deze factoren terug in dit onderzoek?'. Eenvoudigweg kan gesteld worden dat de aanwezigheid van zelfonthulling beïnvloedende factoren als seksen, sympathie, wederkerigheid, tijd en vertrouwen eveneens voorwaarden zijn voor de respondenten.

In figuur 9 vinden we de weergave van de aanwezigheid van zelfonthulling beïnvloedende factoren vanuit het perspectief van het kernlid in relatie tot

achtereenvolgend: zijn vrijwilligers, zijn behandelaar en zijn toezichthouder. Deze figuur laat zien dat alle kernleden (n=9) de factoren wederkerigheid, sympathie en vertrouwen 100 procent waar vinden als invloed op hun zelfonthulling naar de vrijwilligers toe. Dit bevestigt eveneens het gegeven dat wederkerigheid een basis vormt voor vertrouwen bij de kernleden.

De aanwezigheid van deze factoren blijken minder van belang ten opzichte van de zelfonthulling naar de toezichthouder en behandelaar. Gemiddeld genomen staat vertrouwen bovenaan (93 procent), gevolgd door sympathie (89 procent) en met beiden 78 procent volgen wederkerigheid en tijd.

Figuur 9: Aanwezigheid van zelfonthulling beïnvloedende factoren vanuit perspectief kernlid, gemeten op een driepuntschaal 'waar', 'niet waar' en 'niet van toepassing'

Tot nu toe kunnen we concluderen dat alle zelfonthulling beïnvloedende factoren van belang zijn in de relatie voor het kernlid. Of de ander iets over het kernlid mag weten of niet is afhankelijk van het vertrouwen dat het kernlid in de ander heeft. Vertrouwen blijkt de meest cruciale factor bij het feit of het kernlid van oordeel is dat de ander iets over hem mag weten of niet.

Wederkerigheid en tijd zijn voor het kernlid het minst van belang. Dit blijkt een gemene deler met de behandelaars.

Vrijwilligers en toezichthouders achten wederkerigheid en sympathie van gelijke invloed op de zelfonthulling. Dat geldt voor beiden groepen ook voor de factoren tijd en

vertrouwen.

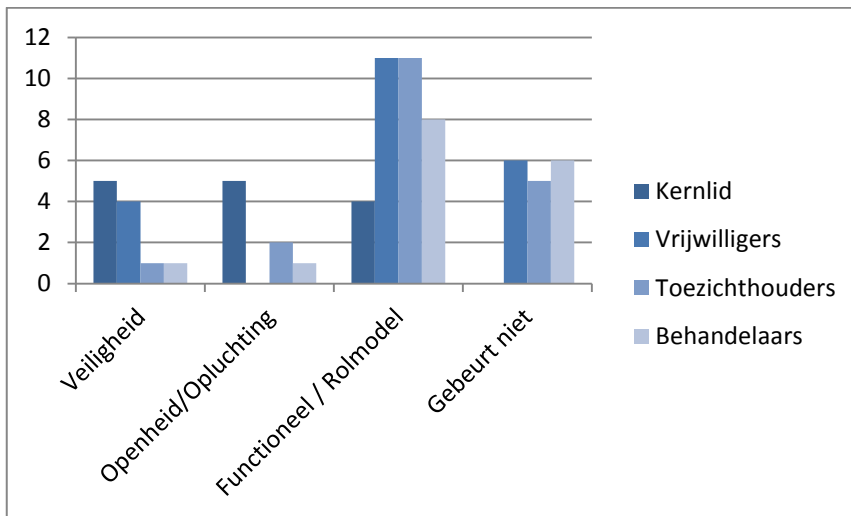
In figuur 9 kunnen we zien dat het kernlid onderscheidt maakt in de relatie die hij heeft met zijn vrijwilligers, zijn toezichthouder en zijn behandelaar. De soort relatie bepaalt daarmee de aanwezigheid van zelfonthulling beïnvloedende factoren in meer of mindere mate. Het maakt eveneens duidelijk dat het kernlid meerdere factoren vervuld moet zien om tot zelfonthulling over te gaan.

Gemiddeld genomen blijkt sympathie de zelfonthulling beïnvloedende factor die volgens alle respondenten het meest van belang is. Het gaat er vooral om dat men de ander aardig vindt wil men meer over zichzelf vertellen.

5.1.6 Aanvullende factoren

In figuur 10 vinden we de beantwoording van de vijfde deelvraag: 'Welke factoren spelen, volgens de respondenten, een rol bij zelfonthulling?'. In de survey is de respondenten aan de hand van stellingen, met een zogenaamd open einde, gevraagd de stellingen verder aan te vullen. De stellingen luiden: 'ik vertel soms bewust iets over mijzelf, zodat', 'ik vertel soms onbewust iets over mijzelf en dan' en 'ik vind het makkelijk iets over mijzelf te vertellen als'. De respondenten hebben op deze plek voor zichzelf ingevuld welke factoren voor hen van invloed zijn op zelfonthulling. Uit de beantwoording blijkt sympathie het meest genoemd, naast vertrouwen (beiden factoren vallen buiten beschouwing van figuur 10) blijkt veiligheid, openheid en functionaliteit voor veel respondenten een rol te spelen.

Voor de kernleden betekent functionaliteit het delen van informatie en daarmee advies krijgen en visies delen. Bij de vrijwilligers, toezichthouders en behandelaars blijkt men met functionaliteit in te spelen op het bewust inzetten van zelfonthulling als instrument van het contact. Hieruit blijkt een interessante ongelijkwaardigheid, waaruit niet blijkt of er sprake is van verschillende percepties op de aard van de relaties. Tot slot vult een aantal respondenten in dat het hen niet gebeurt iets onbewust over zichzelf te onthullen.

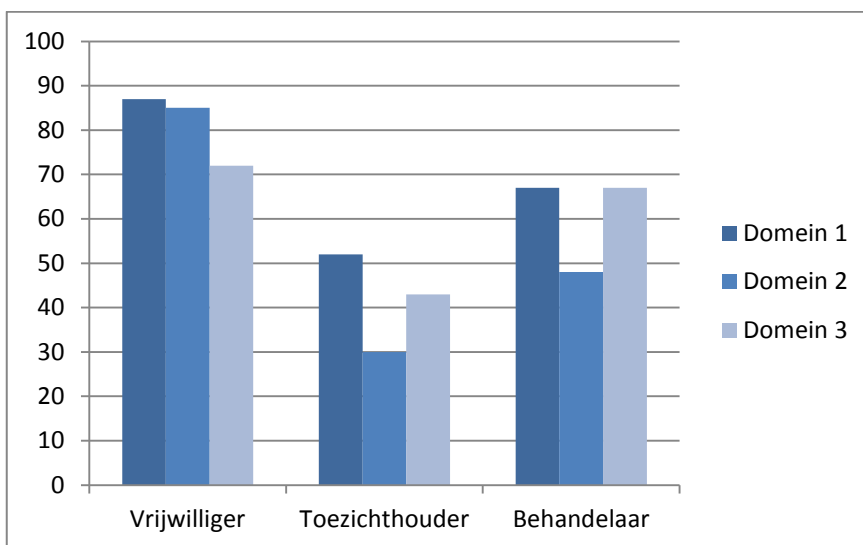
Figuur 10: Factoren van belang volgens respondenten aan de hand van open stellingen

Gelet op bovenstaande kan gesteld worden dat bij de meeste respondenten naast wederkerigheid, sympathie, tijd en vertrouwen ook functionaliteit invloed blijkt te hebben op zelfonthulling. Uit de verschillende antwoorden lijken de kernleden met functionaliteit hun openheid te bedoelen in tegenstelling tot de vrijwilligers, toezichthouders en behandelaars die meer de behoefte hebben om functionaliteit als strategisch communicatiemiddel in te zetten.

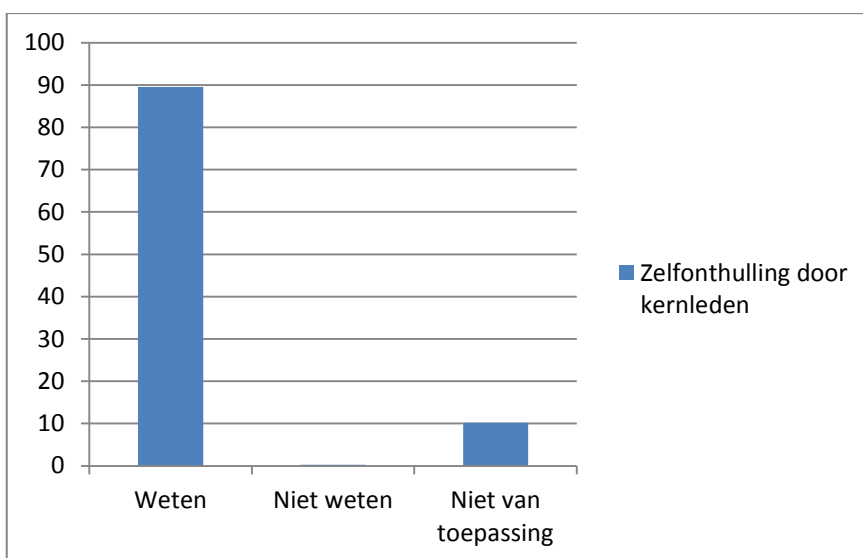
5.2 Het onderwerp van de zelfonthulling

In paragraaf 3.1. werden er drie domeinen onderscheiden, te weten: Domein één: De persoonlijke levenssfeer; domein twee: De emotionele beleving; en domein drie: De context van de (werk)relatie.

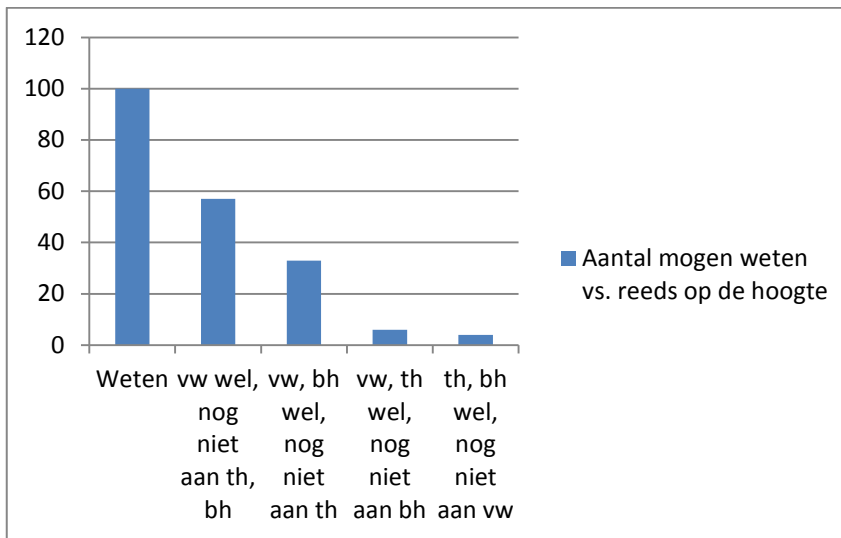
In de figuren 11, 12 en 13 vinden we de resultaten van de zesde deelvraag: ‘Speelt het onderwerp een rol bij zelfonthulling?’

Figuur 11: Totaal aantal dat het kernlid 'mag weten' per respondentgroep, per domein gemeten op een driepuntschaal 'mogen weten', 'mogen niet weten' en 'niet van toepassing'

Figuur 12: Totaal aantal zelfonthullingen door de kernleden, gemeten op een driepuntschaal 'mogen weten', 'mogen niet weten' en 'niet van toepassing'

Figuur 13: Zelfonthulling door kernleden gemeten op een tweepuntschaal: 'reeds verteld' versus 'nog niet verteld'

Figuur 11 is een weergave van de verschillende domeinen van wat het kernlid 'mag weten' van de vrijwilligers, de toezichthouders en de behandelaars. Hieruit blijkt dat het kernlid het meest mag weten van de vrijwilligers, gevolgd door de behandelaars en tot slot van de toezichthouders. Alle typen respondenten maken onderscheid in de domeinen. Voor de vrijwilliger geldt dat het kernlid in 87 procent van de gevallen van de vrijwilliger 'mag weten' over de leefgebieden die vallen onder domein één. Dat geldt in 85 procent voor domein twee en 72 procent voor domein drie. Voor de toezichthouder geldt dat het kernlid het meest mag weten over domein één (52 procent) en het minst over domein twee (30 procent). Voor de behandelaar geldt dat het kernlid 67 procent 'mag weten' wat voor hem/haar speelt op de leefgebieden die vallen onder respectievelijk domein één en domein drie. Het minst mag het kernlid weten (48 procent) van de behandelaar wanneer het gaat over leefgebieden die vallen onder domein twee. De vrijwilligers, toezichthouders en behandelaar zijn het, gemiddeld genomen, eens dat het kernlid het meest mag weten over leefgebieden die vallen onder domein één.

Waar vrijwilligers wat meer willen onthullen op domein twee zijn de toezichthouders en behandelaars geneigd om de voorkeur te hebben voor zelfonthullingen die het gebied van domein drie betreffen.

Figuur 12 geeft weer wat de ander 'mag weten' van het kernlid. Tijdens de analyse van de gegeven antwoorden door de kernleden, blijkt dat geen enkel kernlid

onderscheid heeft gemaakt in de informatie die hij verstrekt aan vrijwilligers, de toezichthouder en de behandelaar. Het komt er dus op neer dat deze drie verschillende respondentgroepen evenzo veel mogen weten van het kernlid op de diverse domeinen.

Dat het kernlid onderscheid blijkt te maken in de tijd wanneer hij iets ten opzichte van de ander onthult, blijkt uit figuur 13.

In de meeste gevallen blijken de vrijwilligers op de hoogte te zijn van leefgebieden die het kernlid hen heeft verteld, maar die hij 'nog niet verteld' heeft aan zijn toezichthouder en behandelaar. Na de vrijwilligers blijkt de behandelaar vaker degene te zijn aan wie het kernlid 'reeds verteld' heeft over een bepaald leefgebied.

Toezichthouders blijken het minst snel op de hoogte te zijn van bepaalde leefgebieden van een kernlid. Aan de hand van deze resultaten uit de survey kan geen verklaring worden gevonden voor de beweegreden hierachter.

Aan de hand van de figuren 11, 12 en 13 kan geconcludeerd worden dat de mate van zelfonthulling per domein kan verschillen en dat het per type respondent verschil uitmaakt of het kernlid wel of niet iets mag weten. Aan de hand van de resultaten uit de surveys van de toezichthouders is een lichte neiging waarneembaar dat het kernlid grotendeels 'niet mag weten'. Dat zou kunnen betekenen dat tussen de toezichthouder en het kernlid het minste openheid bestaat.

Het kernlid maakt geen onderscheidt in de respondentgroepen. Iedereen 'mag weten', echter onderscheidt in de tijd waarin zaken verteld worden blijkt wel van toepassing op de zelfonthulling van het kernlid.

5.3 Desistance beïnvloedende factoren

In deze paragraaf volgt een analyse en deelconclusie aan de hand van geconstateerde aanwezigheid van desistance beïnvloedende factoren bij de kernleden, vrijwilligers, toezichthouders en behandelaars.

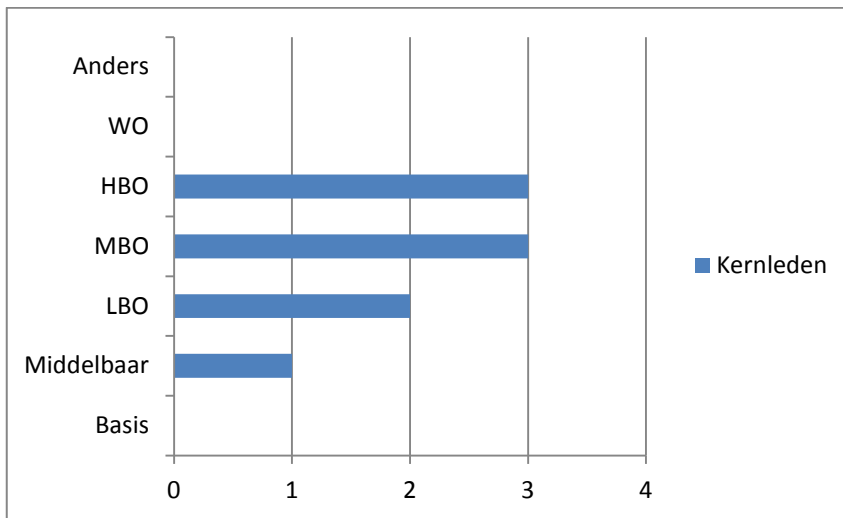
Achten vrijwilligers, toezichthouders en behandelaars factoren van desistance aanwezig, zodat deze het desistanceproces van de kernleden kunnen ondersteunen? In paragraaf 3.2.3 staan de factoren samengevat welke voortkomen uit de literatuurstudie en direct het antwoord vormen van de achtste deelvraag: ; 'Welke factoren spelen, volgens de literatuur, een rol bij desistance?', namelijk dat desistance beïnvloedende

factoren zijn: sociaal kapitaal; menselijk kapitaal; hoop en geloof; een therapeutische interventie gericht op het sociaal netwerk; de aanwezigheid van een pro-sociaal netwerk; de aanwezigheid van kernwaarden, controlemechanismen en beschermende factoren bij de desister; en de aanwezigheid van een narratieve identiteit.

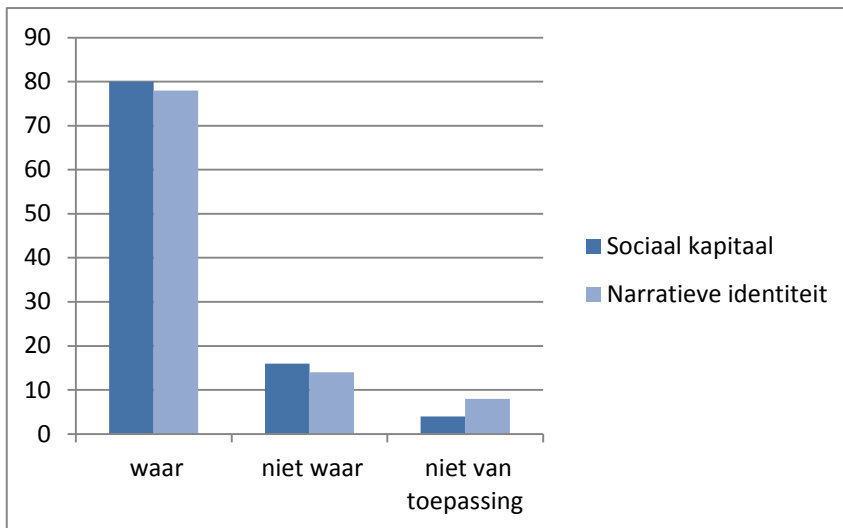
Beantwoording van de negende deelvraag: 'Welke factoren zijn, bij de respondenten, aanwezig?' vinden we terug in de figuren 14, 15 en 16. Aan de hand van figuur 14 kan geconcludeerd worden dat er menselijk kapitaal aanwezig is bij de kernleden in de vorm van een opleiding. Het opleidingsgemiddelde van de kernleden ligt op MBO –niveau. Verdere vragen rondom de aanwezige competenties bij de kernleden lagen buiten het bereik van de survey.

Figuur 15 laat zien dat sociaal kapitaal aanwezig is en dat er sprake is van een positieve narratieve identiteit bij het kernlid, althans naar beleving van het kernlid. Dit wordt aan de hand van de weergave in figuur 16 het meest bekrachtigd door de vrijwilligers. Ook in paragraaf 2.1.2 blijkt reeds aanwezigheid van desistance bij de meeste kernleden. De aanwezigheid van een gedeelte van het sociaal kapitaal blijkt uit de aanwezigheid van vrijwilligers binnen de cirkelwerkzaamheden met kernleden.

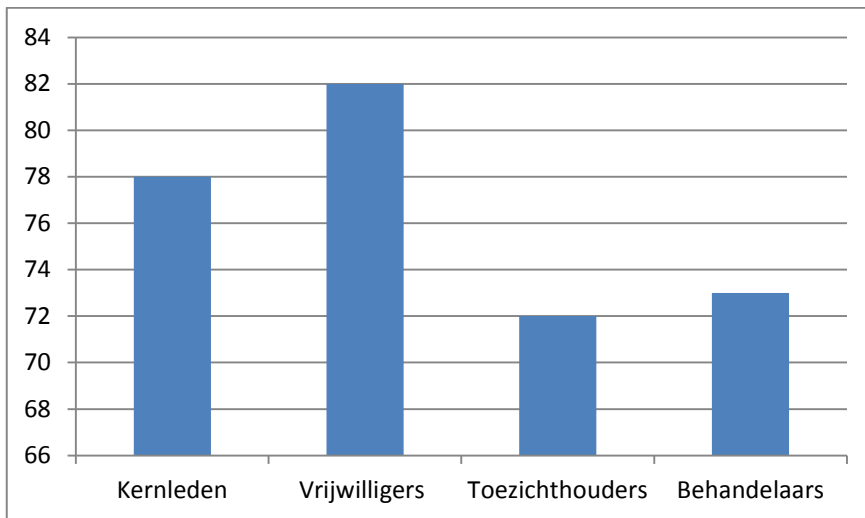
Vanuit het perspectief van de vrijwilligers laat figuur 16 zien dat zij factoren van de positieve narratieve identiteit van hun kernlid aanwezig achten. Aan de hand van de resultaten van de stellingen op pagina 21 uit de survey is waarneembaar dat hoofdzakelijk de vrijwilligers (82 procent) geloven in hun kernlid en geloven dat deze in staat is tot verandering en geen delicten meer zal plegen. Meer nog dan kernleden dat van zichzelf geloven (78 procent). Van de behandelaars gelooft 73 procent in hun kernlid en mogelijkheid tot verandering, gevolgd door de toezichthouders met 72 procent.

Figuur 14: Aanwezigheid menselijk kapitaal aan de hand van opleidingsniveau

Figuur 15: Aanwezigheid sociaal kapitaal en narratieve identiteit volgens het kernlid

Figuur 16: Aanwezigheid kenmerken van narratieve identiteit, per respondentengroep

Gelet op bovenstaande zijn desistance beïnvloedende factoren evident aanwezig bij de meeste kernleden. Deze aanname vond reeds ondersteuning in de dossierstudie ten behoeve van de beschrijving van de populatie kernleden in Nederland (zie paragraaf 2.1.2).

5.4 Dossierstudie COSA Nederland

Aan de hand van de dossierstudie wordt de laatste deelvraag: ‘Welke factoren van zelfonthulling en desistance zijn herkenbaar en te duiden aan de hand van de dossierstudie?’ als volgt beantwoord:

Onderzoekster heeft arbitrair een aantal cirkelverslagen geanalyseerd. De analyse van de cirkelverslagen richt zich op passages met informatie over zelfonthullende uitspraken en desistance beïnvloedende factoren. Deze aanwezige passages ondersteunen de aanwezigheid van diverse factoren. Er is gebruik gemaakt van drie willekeurige cirkelverslagen van alle 33 cirkels over de periode 2010-2012. Hieronder volgt een weergave van praktijkvoorbeelden waarmee onderzoekster een waardeoordeel buiten beschouwing laat.

De volgende bruikbare voorbeelden uit de cirkeldossiers zijn aan de hand van de dossierstudie naar voren gekomen:

- In een verslag wordt de sfeer beschreven van het groepsproces. Hierin wordt onderkend dat de groep als geheel meer wensen tot autonomie heeft. Door de regelmatige sturing van de cirkelcoördinator treedt onzekerheid op bij zowel de vrijwilligers als bij het kernlid. Het resultaat is dat zij niet goed weten wat ze moeten doen.
- Een kernlid noemt dat hij ontzettend gekwetst is, omdat hij geen uitnodiging heeft gehad voor de bruiloft van een familielid waar hij goed contact mee heeft.
- Tijdens de eerste kennismakingsavond vertelt het kernlid over zijn delict, zijn werk, zijn bezigheden. Tijdens deze avond is er nauwelijks sprake van wederkerigheid. Het kernlid is onderwerp van gesprek en onthult zijn levensverhaal.
- Een vrijwilligster vertelt hoe het haar geholpen heeft om een afscheidsbrief aan haar inmiddels overleden vader te schrijven. Het kernlid bedankt haar voor het voorbeeld, omdat hij denkt dat het hem helpt tijdens zijn eigen rouwproces. Het onderwerp 'overlijden van een dierbare' wordt binnen de groep, aan de hand van eigen gevoelens en ervaringen gedeeld.
- Sommige vrijwilligers maken geen gebruik van de mobiele telefoon die hen voor hun cirkelwerkzaamheden wordt aangeboden. Zij prefereren gebruik van eigen telefoon. Ook verstrekken zij het mobiele nummer en hun mailadres om communicatie met het kernlid mogelijk te maken.
- Een kernlid geeft aan dat hij, nu achteraf bekeken, een hekel heeft gehad aan zijn vrijwilligers in de periode dat zij hem continue vragen stelden. Er was nauwelijks ruimte voor gesprekken over en weer laat hij hen weten en zegt daardoor geen vertrouwen in de groep gehad te hebben.
- Het kernlid informeert naar de nieuwe baan van een vrijwilliger en krijgt daarop antwoord over de stand van zaken.
- Een vrijwilliger vertelt het kernlid dat haar relatie is verbroken.
- Een vrijwilliger verstrekt haar adresgegevens om de cirkelleden bij haar thuis te ontvangen.

- Een vrijwilliger spreekt thuis af met het kernlid om van daaruit naar een restaurant te gaan.
- Het kernlid nodigt zijn vrijwilligers thuis uit om er met trots een rondleiding te kunnen geven.
- Het kernlid nodigt één van zijn vrijwilligers uit om hem zijn computerbestanden te laten controleren.
- Er wordt een groepswandeling georganiseerd in de bossen. Zowel kernlid als vrijwilliger nemen hun honden mee.
- Vrijwilligers brengen een voor hen dierbaar onderwerp mee om daarmee het kernlid een stuk van zichzelf te onthullen, zoals bijvoorbeeld het overlijden van een familielid en het delen van ervaringen met een strenge opvoeding.
- Het kernlid vertelt dat zijn vader ernstig ziek is.
- Het kernlid vertelt de vrijwilligers hoeveel hij verdient.
- Een vrijwilliger bespreekt haar reisplannen, het reisschema met de cirkelleden en deelt haar foto's met hen.
- De vrijwilligers spreken uit dat er een open sfeer is in de groep.
- Het kernlid onthult aan zijn vrijwilligers dat hij, tegen het advies van zijn behandelaar in, weer internet in zijn huis heeft. Desgevraagd vertelt hij het nog niet aan zijn behandelaar en toezichthouder te hebben verteld.
- Een kernlid vertelt zich niet meer te schamen over zaken. Desgevraagd vertelt hij sinds zijn langdurende detentie de schaamte voorbij te zijn.
- Een behandelaar heeft laten weten dat het voor het kernlid niet mogelijk is om zich in te leven in bepaalde situaties van anderen. Dat brengt zijn vorm van autisme met zich mee.
- Een vrijwilliger onthult de perikelen rondom zijn echtscheiding en dreigingen aan zijn adres door zijn vrouw en dochter. De aandacht is vooral gericht op het proces van de vrijwilliger.
- Het kernlid vertelt zijn vrijwilligers dat hij na een langdurende periode zijn zusje weer heeft ontmoet. Het contact is tot stand gekomen waardoor opluchting is ontstaan. Hij spreekt zijn dankbaarheid naar de vrijwilligers uit dat zij, tegen eerdere behandeladviezen in, hem hebben laten vertellen over het seksueel

misbruik van zijn zusje. Hij voelde zich bevrijd toen hij zijn verhaal mocht doen. Door hem werden veiligheid en vertrouwen ervaren.

- Het kernlid vertelt zijn vrijwilligers dat hij geen pedofiele gedachten meer heeft.
- Een vrijwilliger laat aan haar kernlid weten dat hij er niets mee te maken heeft waar zij woont.
- Het kernlid vertelt zijn vrijwilligers dat zijn medicatie hem helpt om gevoelens te onderdrukken.
- Het kernlid spreekt uit dat hij zich veilig voelt in de cirkel en dat hij zijn vrijwilligers vertrouwt.
- Een vrijwilliger spreekt uit dat zij drie kinderen heeft.
- Het kernlid spreekt uit dat hij zijn schoonzoon (de vader van zijn kleinkind) wil vertellen waarvoor hij is veroordeeld. Hij zegt niet langer met zijn geheim te willen leven.
- Het kernlid spreekt uit dat hij zijn vrijwilligers vertrouwt en angstig is dat de informatie bij zijn toezichthouder terecht komt. Hij spreekt uit zijn toezichthouder niet te vertrouwen.
- Vrijwilligers en kernlid spreken over hun favoriete films en muziek.
- Vrijwilligers en kernlid bespreken hun favoriete boeken.
- Een kernlid spreekt uit dat hij zijn nieuwe collega's nog niets over zijn veroordeling heeft verteld.
- Een kernlid spreekt uit dat zijn vrijwilligers steeds vragen aan hem stellen over zijn inkomen, zijn werk en zijn huisvesting. Hij voelt geen wederzijds contact en spreekt zijn wantrouwen uit.
- Vrijwilligers spreken hun gevoel uit naar het kernlid. Zij hebben het idee dat het gesprek meer op een kruisverhoor lijkt. Het kernlid laat hen weten dat zo niet te ervaren en spreekt uit dat hij het prettig vindt om aangesproken te worden, ook al is dat voor hem niet altijd makkelijk.
- Een cirkel heeft tijdelijk een time-out. Het kernlid blijkt over de grens van twee vrijwilligers gegaan te zijn.
- Het kernlid spreekt uit geen vertrouwen te hebben in zijn behandelaar. Hij ervaart meer openheid bij zijn vrijwilligers en heeft vertrouwen in hen.

Opvallend is dat de meeste cirkels een format gebruik voor een gespreksverslag. In het gespreksverslag is ruimte voor de beschrijving van 'het proces van het kernlid' en 'proces van de vrijwilligers'. De verslaglegging is vooral gericht op het kernlid. Bij het proces van de vrijwilligers wordt meerdere keren gebruik gemaakt om daar de sfeer in de groep te beschrijven. Vaak in termen van 'open', 'ontspannen', 'vriendschappelijke' en 'vriendelijke' sfeer.

Het aantal voorbeelden zegt echter niets over het aantal zelfonthullingen per cirkel en over de mate van beïnvloeding van bepaalde factoren.

Aan de hand van de cirkelverslagen kan samenvattend worden geconcludeerd dat, op het vlak van desistance, de intentie tot verandering bij kernleden aanwezig is. Een positieve narratieve identiteit schuilt achter de voorbeelden waarin een kernlid uitsprekt dat hij zijn schoonzoon wil vertellen wat hij heeft gedaan. Een ander kernlid vertelt dat hij zich meer als volwassene ziet en volwassen beslissingen neemt. Ook spreekt een kernlid uit dat hij weer als gelijkwaardige binnen een groep functioneert.

Naast een positieve narratieve identiteit wordt ook de aanwezigheid van sociaal kapitaal geconstateerd. Deelname aan de cirkel en het aangaan van gesprekken met de vrijwilligers betekent enige vorm van aanwezigheid van sociaal kapitaal. Sommige kernleden spreken hun dankbaarheid uit naar hun vrijwilligers, omdat ze in hun vrije tijd energie in hem willen stoppen.

Binnen de cirkelverslagen wordt een enkele keer wantrouwen uitgesproken. Het wantrouwen is gericht op de behandelaar en/of toezichthouder van het kernlid. Ook blijkt uit de verslaglegging dat de cirkelvrijwilligers op de hoogte zijn van de terugvalpreventiestrategieën van het kernlid en diens risicosignalen. Dit onderwerp blijkt uit verschillende verslagen een terugkerend onderwerp.

Daarnaast blijkt aan de hand van de verslagen dat het pro-sociale netwerk van de kernleden hoofdzakelijk uit de vrijwilligers bestaat. Een enkeling heeft buiten zijn werk contact met collegae, een vriend of andere vertrouwenspersoon buiten de cirkel.

Hoofdstuk 6 Discussie

6.1 Conclusie

Aan de hand van de centrale vraagstelling: *'In welke mate is er sprake van zelfonthulling tijdens het desistance proces van kernleden binnen de COSA-cirkels? Welke beïnvloedende factoren worden herkend?'* kan concluderend gesteld worden dat er sprake is van aanwezigheid van zelfonthulling onder de huidige Nederlandse kernleden die zich te midden van hun desistanceproces bevinden.

Dankzij de literatuurstudie, de survey en de dossierstudie konden zelfonthulling beïnvloedende factoren als: geslacht, sympathie, wederkerigheid, tijd, vertrouwen en veiligheid worden herkend. Daarnaast werden desistance beïnvloedende factoren herkend in de vorm van: aanwezigheid van sociaal kapitaal, aanwezigheid van menselijk kapitaal, het geloven van en in het kernlid, de aanwezigheid van een pro-sociaal netwerk en de aanwezigheid van een positieve narratieve identiteit.

Uit de antwoorden van de kernleden blijkt dat tijdens hun deelname aan COSA 'iedereen mag weten' en dat zij invloed uitoefenen op het tijdsbestek waarin zij zaken over zichzelf onthullen. Het kernlid onderscheidt zich door de factor tijd expliciet als zelfonthulling beïnvloedende factor te benoemen en verschil te maken bij wie hij op welke tijdstip iets over zichzelf onthult.

Opmerkelijk is dat alle beïnvloedende factoren van zelfonthulling voor het kernlid in hoge mate een rol spelen en dat het ook voor vrijwilligers een belangrijke rol speelt, althans meer dan bij toezichthouders en behandelaars. Wederkerigheid blijkt de basis van vertrouwen en vertrouwen blijkt de meest cruciale factor bij het feit of het kernlid wel of niet iets over zichzelf zal onthullen. We kunnen in de relatie kernleden-vrijwilligers concluderen dat er in voldoende mate wederkerigheid bestaat. Bij de kernleden werd deze 100% in hun relatie met de vrijwilligers ervaren. Meer nog dan in het contact met zijn toezichthouder (78 procent) en behandelaar (56 procent).

Vanuit het perspectief van de vrijwilligers, toezichthouders, behandelaars, blijkt het kernlid de meeste zelfonthullende uitspraken van de vrijwilliger te mogen weten, gevolgd door zijn behandelaar en daarna de toezichthouder (figuur 11). Tussen de toezichthouder en het kernlid lijkt de minste openheid te bestaan.

Ook opmerkelijk is het gegeven dat vrijwilligers, met 82 procent, het hoogst scoren op de beïnvloedende factoren van desistance. Zij geloven het meest in hun kernlid en het feit dat deze kan veranderen en geen delicten meer zal plegen. Gevolgd door de kernleden zelf (78 procent), de behandelaars (73 procent) en de toezichthouders (72 procent).

Tot slot kan gesteld worden dat binnen de Nederlandse praktijk van COSA aan het motto 'geen geheimen' en het motto 'geen nieuwe slachtoffers' uitvoering wordt gegeven in de verschillende vormen die uiteengezet zijn in hoofdstuk vijf. Vanuit dat perspectief lijken beiden motto's daadwerkelijke betekenis te hebben voor diverse cirkelleden.

6.2 Aanbevelingen

Aan de hand van huidig onderzoek werd aangetoond dat aan de twee motto's 'geen geheimen' en 'geen nieuwe slachtoffers' betekenis worden gegeven door de huidige kernleden en vrijwilligers. Om deze gezamenlijke waarde te laten voortduren is het van belang om signalen van geloof, wantrouwen, veiligheid, desinteresse en dergelijke binnen het COSA-project met elkaar te blijven delen.

Nu gebleken is dat zelfonthulling factoren kent die daar invloed op uitoefenen behoeft het aandacht onder alle projectleden. Uit paragraaf 2.2.3 blijkt dat de cirkelcoördinator de eerst aangewezen persoon is om daarop interventies te plegen. Deze interventies kunnen liggen op het gebied van bevordering van het groepsproces (zelfonthulling stimuleren, bekrachtigen van geloof in het kernlid en andere positieve factoren) alsook op het gebied van het voorkomen van stagnatie in het groepsproces (het bewust maken van de persoon en/of het begrenzen van diens zelfonthullende uitspraken).

Uit paragraaf 2.2.3 en de daarin opgenomen figuur 3 blijkt de cruciale (intervenierende) rol van de cirkelcoördinator. Van diens positie kunnen de uitkomsten van dit onderzoek worden gedeeld met zowel leden van binnencirkel alsook met leden van de buitencirkel. Het maakt het voor de cirkelcoördinator zelf mogelijk om, gegeven figuur 3, om zo alle binnencirkelleden gericht te coachen op bewustmaking van beïnvloedende factoren en betekenis te kunnen geven en/of betekenisgeving bespreekbaar te maken van deze factoren. Op deze manier kunnen de motto's 'geen

geheimen' en 'geen nieuwe slachtoffers', al praktiserend, verdere betekenis krijgen in cirkelwerkzaamheden en zullen deze onderwerpen bijzondere aandacht krijgen als het gaat om de uitvoering van de aanwezige model- en programma-integriteit.

De resultaten van het onderzoek kunnen aanleiding zijn om de inhoud van de assessment van de cirkelcoördinatoren en de vrijwilligers met de bijbehorende trainingen te herzien op cruciaal beïnvloedende factoren, zoals bijvoorbeeld het hebben van vertrouwen in de bijzondere doelgroep en de rol van zelfonthulling hierin.

Het huidige bestaan van COSA zou meer aandacht moeten krijgen door positieve verhalen met de media te delen. Het geloof in het project en het geloof in het kernlid dat hij is veranderd kan verder gestimuleerd worden door PR, zodat ook de samenleving wordt voorgelicht over de werking van het project, zodat 'moral panic' voorkomen of verminderd kan worden.

Door de cirkelcoördinator kunnen de resultaten van het onderzoek onder de aandacht worden gebracht bij de buitencirkelleden. Op deze manier kan ook de behandelaar en toezichthouder bewust worden gemaakt van de aanwezigheid van zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren en de invloeden hiervan op de het kernlid en de cirkelwerkzaamheden.

Vanwege het gegeven dat huidig onderzoek een eerste meting van de aanwezigheid van zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren betreft is het aanbevelenswaardig om via longitudinaal onderzoek en diepte-interviews de voortgang van de processen, de beweegredenen achter de onthullingen en de effecten daarvan, nader in kaart te brengen.

6.3 Beperkingen van het onderzoek

Ook kent het onderzoek enige beperkingen waarmee rekening gehouden moet worden bij de interpretatie van de resultaten. Allereerst blijkt het onderzoek niet de volledige resultaten te hebben van de totale onderzoeksgroep binnen COSA Nederland. Het is hierom niet duidelijk of de respondenten in dit onderzoek de COSA praktijk in Nederland juist weergeven. Echter opvallend te noemen is dat de kernleden die de survey hebben geretourneerd (n=9) dezelfde gemiddelde leeftijd hebben als de gemiddelde populatie kernleden eind 2012 (n=33), namelijk 44 jaar.

De twee beperking van het onderzoek is dat het onherleidbaar is of de survey al dan niet ten gunste voor het behoud van het project is ingevuld. Een derde beperking van het onderzoek is dat niet duidelijk is welke zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren door deelname aan COSA worden beïnvloed of mag worden aangenomen aanwezig te zijn bij alle projectleden als eerste vereiste voor deelname aan het COSA-project. De vierde beperking blijkt de onderzoeksinstrumenten. De veelal kwantitatieve aanpak blijkt onvoldoende diepgang te geven om beweegredenen van zelfonthullingen onder de respondenten te achterhalen. Een vijfde beperking van huidig onderzoek is gelegen in het feit dat nergens aantoonbaar blijkt welke zelfonthulling en desistance beïnvloedende factoren daadwerkelijk van betekenis zijn voor de cirkelleden en effect blijken te hebben op het desistance proces van de kernleden. De laatste beperking kan liggen in de aanwezigheid van het zogenaamde verwachtingseffect¹⁶ van onderzoekster. Vooral rondom de beschrijving van de dossierstudie in paragraaf 5.4 kan sprake zijn van subjectieve observatie. Eliminatie van het verwachtingseffect heeft in andere onderdelen van het onderzoek zoveel mogelijk plaatsgevonden door de uitvoering van een 'blind' onderzoek (de namen van de respondenten zijn niet bekend bij onderzoekster) en het gebruik van een tweede, onafhankelijke, observator tijdens de verzameling, het invoeren en interpreteren van de data.

¹⁶ Volgens de definitie van Merckelbach, Crombag & van Koppen (2003)

Literatuurlijst

- Bates, A., Macrae, R., Williams, D., & Webb, C. (2012). Ever-increasing circles: A descriptive study of Hampshire and Thames Valley Circles of Support and Accountability 2002-09. *Journal of Sexual Aggression, 8*, 355-373.
- Bazemore, G. (1996). Three paradigms for juvenile justice. In J. Hudson, & B. Galaway, *Restorative Justice: International Perspectives*. New-York: Criminal Justice Press.
- Blokland, A., & Van Wijk, A. (2007). Criminele carrières van zedendelinquenten. In A. Van Wijk, R. Bullens, & P. Van den Eshof, *Facetten van zedencriminaliteit* (pp. 367-380). Den-Haag: Elsevier.
- Bruinsma, G. (2001). Differentiële associatie en sociaal leren. In E. Lissenberg, S. van Ruller, R. van Swaaningen, *Tegen de regels IV. Een inleiding in de criminologie* (pp. 119-133). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Collins, N., & Miller, L. (1994). Self-disclosure and liking: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 116*, 457-475.
- Derlega, V., Metts, S., Petronio, S., & Margulis, S. (1993). *Self-Disclosure*. London: Sage Publications.
- Derlega, V., Wilson, M., & Chaikin, A. (1976). Friendship and disclosure reciprocity. *Journal of Personality and Social Psychology, 34*, 578-582.
- Dijk, J., Sagel-Grande, H., & Toornvliet, L. (2006). *Actuele Criminologie*. Utrecht: Sdu Uitgevers bv.
- Dindia, K. (2002). Self-disclosure research: knowledge through meta-analysis (pp. 169-186). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Dindia, K., & Allen, M. (1992). Sex-differences in self-disclosure: a meta-analysis. *Psychological Bulletin, 112*, 106-124.
- Farmer, M., Beech, A., & Ward, T. (2012). Assessing Desistance in Child Molesters: A Qualitative Analysis. *Journal of Interpersonal Violence, 27*, 930-950.
- Frost, A., Daniels, K., & Hudson, S. (2006). Disclosure strategies among sex offenders: A model for understanding the engagement proces in groupwork. *Journal of Sexual Aggression, 12*, 227-244.

- Green, K., Derlega, V., & Mathews, A. (2006). Self-Disclosure in Personal Relationships. In A. Vangelisti, & D. Perlman, *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (pp. 409-427). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hanson, R.K. & Morton-Bourgon, K. (2004). *Predictors of sexual recidivism: An updated meta-analysis*. (User Report No. 2004-02). Ottawa, ON: Public Safety and Emergency Preparedness Canada.
- Hanvey, S., Philpot, T., & Wilson, C. (2011). *A Community-Based Approach to the Reduction of Sexual Reoffending*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hoijtink, T.A.E. (2007). *Cohesieve krachten in groepen: Het ontstaan en de ontwikkeling van groepen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Höing, M. (2011). *European Handbook*. 's-Hertogenbosch: Circles Europe: Together for Safety.
- Höing, M. (2013, maart 30). www.cosanederland.nl. Geraadpleegd op www.cosanederland.nl/documents/1/130320_factsheet_COSA_mrt2013.pdf
- Höing, M., & Vogelvang, B. (2012). COSA in Nederland: eerste ervaringen. Een onderzoek naar de proefimplementatie van een nieuwe aanpak voor de re-integratie van veroordeelde zedendelinquenten. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 2, 60-69.
- Höing, M., Bogaerts, S., & Vogelvang, B. (2012). Circles of Support and Accountability: how and why they work for sex offenders. An intervention model based on theory and practice. *In press*.
- Höing, M., Caspers, J., & Vogelvang, B. (2009). *Aanpassingsstudie naar COSA, Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid in Nederland*. 's-Hertogenbosch: Programmabureau Circles NL.
- Horst, R. v., Schönberger, H., & Kogel, C. d. (2012). *Toezicht op zedendelinquenten. Effectiviteit en veronderstelde werkzame mechanismen van vormen van toezicht*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Kemshall, H., Dominey, J., & Hilders, S. (2012). Public disclosure: Sex offenders' perceptions of the pilot scheme in England. Compliance, legitimacy and living a "Good Life". *Journal of Sexual Aggression*, 18, 311-324.
- Keulen, B., Knigge, G., & de Jong, D. d. (2010). *Strafprocesrecht*. Deventer: Kluwer.

- Knox, S., Hess, S., Petersen, D., & Hill, C. (1997). A Qualitative Analysis of Client Perceptions of the Effect of Helpful Therapist Self-Disclosure in Long Term Therapy. *Journal of Counseling Psychology, 22*, 274-283.
- Kool, R. (2004). Veranderde zeden? Een overzicht en waardering van wetswijzigingen en jurisprudentie betreffende de zedelijkheidswetgeving. *Delikt en Delinkwent, 9*, 912-932.
- Kool, R. (2007). Strafbare seksualiteit. In A. Van Wijk, R. Bullens, & P. Van den Eshof, *Facetten van zedencriminaliteit* (pp. 99-124). Den-Haag: Elsevier.
- Kronenberg, M., & de Wilde, B. (2007). *Grondtrekken van het Nederlands strafrecht*. Deventer: Kluwer.
- Labrijn, S. (2008). Parafilie en seksueel delict. In B. Blansjaar, M. Beukers, & W. Van Kordelaar, *Stoornis en delict* (pp. 173-195). Utrecht: De Tijdstroom.
- Laws, D., & Ward, T. (2011). *Desistance from Sex Offending. Alternatives to Throwing Away the Keys*. New York: The Guilford Press.
- Mali, B. (2007). Geregistreerde zedencriminaliteit in Nederland. In A. v. Wijk, R. Bullens, & P. v. Eshof, *Facetten van zedencriminaliteit* (pp. 71-97). 's-Gravenhage: Reed Business Information bv.
- Maruna, S. (2006). Desistance. In E. McLaughlin, & J. Muncie, *The Sage Dictionary of Criminology* (pp. 120-123). London: Sage Publications Ltd.
- Maruna, S. (2009). Good Lives Model in de behandeling van delinquenten. *Lezing De Waag, i.s.m. de Vereniging voor Forensische Seksuologie*. Utrecht.
- McNeill, F. (2004). Desistance, rehabilitation and correctionalism: Developments and prospects in Scotland. *Howard Journal, 43*, 420-436.
- McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender treatment. *Criminology and Criminal Justice, 6*, 39-62.
- McNeill, F. (2012). Supporting Desistance through Circles of Support and Accountability. *Lezing Evaluation Launch Conference*. London.
- McNeill, F., Batchelor, S., Burnett, R., & Knox, J. (2005). *21st Century Social Work. Reducing Re-offending: Key Practice Skills*. Edinburgh: Scottish Executive.
- Merckelbach, H., Crombag, H.F.M., & van Koppen, P.J. (2003). Hoge verwachtingen: Over het corrumperend effect van verwachtingen op forensische expertise. *Nederlands Juristenblad, 78*, 710-716.

- Miller, W., & Rollnick, S. (2005). *Motiverende gespreksvoering*. Gorinchem: Ekklesia.
- Mooney, G. (2006). Social Capital. In E. McLaughlin, & J. Muncie, *The Sage Dictionary of Criminology, second edition* (pp. 120-123). London: Sage Publications Ltd.
- Nieuwbeerta, P., Blokland, A., & Bijleveld, C. (2003). Lange termijn recidive daders seksuele delicten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 35, 369-377.
- Nigh, H. (2012, september 14). *Info over Harry Nigh*. Geraadpleegd op www.prisonfellowship.ca/?page_id=614
- Programmabureau Circles-NL (2012). *Training cirkelcoördinatoren*. (Ongepubliceerd manuscript). Expertisecentrum Veiligheid Avans Hogeschool en Reclassering Nederland, 's-Hertogenbosch.
- Quatman, T., & Swanson, C. (2002). Academic Self-Disclosure in Adolescence. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 128, 47-75.
- Schönberger, H., & Kogel, C. d. (2012). *Memorandum 2012-1: Kenmerken en recidivecijfers van ex-terbeschikkinggestelden met een zedendelict*. Den-Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Seto, M., & Eke, A. (2005). The criminal histories and later offending of child pornography offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 201-210.
- Snatersen, Y. (2011) *COSA en zijn vrijwilligers. Een vooronderzoek naar de effecten van COSA op de vrijwilliger*. Geraadpleegd op www.cosanederland.nl/documents/1/Yvette%20Snatersen%20-%20Cosa%20en%20zijn%20vrijwilligers.pdf
- Sprecher, S., & Hendrick, S. (2004). Self-Disclosure in intimate relationships: Associations with individual and relationship characteristics over time. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23, 857-877.
- Stroebe, M., Schut, H., & Stroebe, W. (2006). Who benefits from disclosure? Exploration of attachment style differences in the effects of expressing emotions. *Clinical Psychology Review*, 26, 66-85.
- Tardy, C., & Dindia, K. (2006). Self-disclosure: Strategic revelation of information in personal and professional relationships. In O. Hargie, *The handbook of communication skills* (pp. 229-266). London: Routledge.

- Vanhoeck, K. (2007). Seksueel misbruik en parafilie; een analyse volgens de DSM-IV-criteria. In A. Van Wijk, R. Bullens, & P. Van den Eshof, *Facetten van zedencriminaliteit* (pp. 35-52). Den-Haag: Elsevier.
- Wei, M., Russell, D., & Zakalik, R. (2005). Adult Attachment, Social Self-Efficacy, Self-Disclosure, Loneliness, and Subsequent Depression for Freshman College Students: A Longitudinal Study. *Journal of Counseling Psychology, 52*, 602-614.
- Westwood, S., Wood, J., & Kemshall, H. (2011). Good practice in eliciting disclosures from sex offenders. *Journal of Sexual Aggression, 17*, 215-227.
- Wijk, A. v., Nieuwenhuis, A., & Smeltink, A. (2009). *Achter de schermen: Een verkennend onderzoek naar downloaders van kindporno*. Arnhem: Bureau Beke.
- Wilson, C., Bates, A., & Völlm, B. (2010). Circles of Support and Accountability: An innovative approach to Manage High-Risk Seks Offenders in the Community. *The Open Criminology Journal, 3*, 48-57.
- Wilson, R., McWhinnie, A., & Wilson, C. (2008). Circles of Support and Accountability: An international partnership in reducing sexual offender recidivism. *Prison Service Journal, 138*, 26-36.
- Wilson, R., Picheca, J., & Prinzo, M. (2007). Evaluating the Effectiveness of Professionally-Facilitated Volunteerism in the Community-Based Management of High-Risk Sexual Offenders: Part Two – A Comparison of Recidivism Rates. *The Howard Journal, 46*, 327-337.

BIJLAGE 1 DE SURVEY